

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 6. ČERVENCE 1932

ZA KČ 2.—

O významu jedné banální pravdy ED. VYŠKOVSKÝ

Hitlerismus zblízka O. WEISL

Hovory s nakladateli

O člancích, které vzbudily pohoršení F. PEROUTKA

Camera obscura OTTO RÁDL

Člověk, jenž šel před svou dobou Dr. LAD. P. PROCHÁZKA

Český odborník ve službách pětiletky — Mladí na Slovensku

O čem přemýšlí nezaměstnaný

Film v první osobě, čili divák sám sobě hercem

Půjčovna knih „MÍR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ

Odborný ženský lékař Dr. Vepřovský,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2—5. Telefon č. 268-36.

na dovolenou
na tramp
k vodě

naše veselé knihy

ED. BASS:

Klapzubova jedenáctka. Brož. Kč 15.—,
vázané Kč 27.—

**Šest děvat Williamsonových a jiné
historiky.** 168 str. Brož. Kč 20.—, váz. Kč 30.—

GOLOMBEK & VALENTA:

**Trampoty eskymáckého náčelníka
v Evropě.** 192 str. Brož. Kč 24.—, váz. Kč 34.—

JINDŘICH PLACHTA:

Pučálkovic Amina. 136 str. Brož. Kč 15.—,
vázané Kč 25.—

KAREL POLÁČEK:

Muži v offsidu. 356 stran. Brož. Kč 35.—,
vázané Kč 47.—

Hráči. 228 str. Brož. Kč 25.—, váz. Kč 37.—

Hedvika a Ludvík. 200 str. Brož. Kč 22.—,
vázané Kč 34.—

Povídky pana Kočkodana. 108 stran.
Brož. Kč 14.—

**Na prahu neznáma. - Kouzelná
šunka.** 88 stran. — Brožované Kč 12.—

HUGO VAVRIS:

**František Lelíček ve službách Sher-
locka Holmesa.** 96 stran. Brož. Kč 15.—,
vázané Kč 27.—

DOSTANETE U KNIHKUPCŮ

**FR. BORO VÝ, nakladatelství
PRAHA II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18**

ZEMSKÁ BANKA

(dříve Zemská banka království českého)

CENTRÁLA V PRAZE,

na Příkopě 858.

FILIÁLKA V BRATISLAVĚ,

Ondrejská ul. 11.

Provádí veškeré bankovní a bursovní transakce.
Přijímá vklady na běžné účty, knížky a poklad-
niční poukázky. — Poskytuje dlouhodobé zá-
půjčky komunální, meliorační, železniční, hypo-
teční a stavební úvěry. — Vydává vlastní dlužní
úpisý zaručené zemí českou a na Slovensku a
Podkarpatské Rusi státem. — Přijímá cenné pa-
píry a hodnoty do úschovy a správy odděleně
od vlastní zásoby a cenných papírů osob třetích.

Četli jste již rozkošnou
veršovanou komedii

VÍTĚZSLAVA NEZVALA

MILENCI Z KIOSKU

200 str. Brož. Kč 30.—

U všech knihkupců a u fy

FR. BORO VÝ

Praha II., Národní třída číslo 18

OBSAH 26. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: Ing. ANT. RYŠÁN: Německé kartely. — FRANTA KOCOUREK: Herectví ve filmu. — F. PEROUTKA: O člancích, které vzbudily pohoršení. — OTTO RÁDL: Camera obscura. — Český odborník ve službách pětiletky. — Proč Hoover vystoupil se svým podnětem. — Úspory. — Státní a soukromé podnikání. — Budeme poslední zemí, do které se jezdí? — Propagace rozhlasu. — Malé vítězství veřejného mínění.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BORO VÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROK Kč 50.—,
NA ČTVRT ROK Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 19301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA 62

O významu jedné banální pravdy

Úroková míra ... Není snad potřeba rozprádat se o jejím významu. I když s mírným pohrdáním pohlédneme na hakenkreiclerské teorie o zlomení „Zins-knechtschaft“, přece názor, že je třeba snížit úrokovou míru a ulevit tím národnímu hospodářství, je tak obecný, že pronikl i na nejoficiálnější místa, odkud jsme několikrát již tuto pravdu slyšeli. Zní to sice banálně, že úrokové břemeno leží jako těžký příkrov na výrobě, ale jako četné jiné banality, je to pravda. Nejde však nyní jen o problém úrokové míry sám o sobě, běží o celý soubor úvěrových otázek, které čekají na své řešení. Deflační teorie, ať o ní máme úsudky jakýchkoliv a třeba jsme si vědomi, že se pokouší řešiti hospodářskou krizi s trochu úzkého hlediska, omezeného časově i kausálně — pomíjíjejí linii výrobního a technického vzestupu a sociálního pokroku — přece jen ukázala zřetelně důsledky poklesu cen a snaží se aspoň dočasným vyrovnáním čísel uleviti dnešní hospodářské krizi.

Věřitel kontra dlužník.

V podstatě běží o poměr mezi věřitelem a dlužníkem. Jde o otázku stejně psychologickou, jako hospodářskou. Na první pohled jest sympatičtější ten, kdo půjčuje, kdežto býti dlužen, jest vždycky trochu odiosní. Věřitel, to jest spornivý občan, utrhuje si od úst, ukládající peníze, tvořící nové kapitály, aby mohly býti rozpůjčeny. Dlužník, naproti tomu užívá jen výsledku spornivosti jiného k vlastnímu prospěchu, nezřídka k přímému konsumu, kterýžto úvěr jest nejnehospodárnějším úvěrem vůbec. Strádal není nikdy lehkomyšlný, kdežto k dlužníku tento přívlastek jest téměř stálý, aspoň v názorech hospodářského davu. Poklesem cen se nyní stalo, že nároky věřitelské, aniž by to bylo číselně zřejmé vzrostly v obráceném poměru k tomu, o kolik klesly ceny. Jestliže někdo před lety půjčil, řekněme na příklad půl milionu Kč, na dům, jehož hodnota byla 1.500.000 Kč, znamenal jeho nárok třetinu hodnoty toho domu. Postupem času poklesem výrobních nákladů a jinými okolnostmi klesly ceny nemovitosti, takže dům má cenu již jen milion Kč, kdežto dluh zůstává stejný Kč 500.000.—, což však není již jenom třetina zadluženého objektu, ale jeho polovina. Tento schematický příklad platí pro všechny obory, pro zemědělství, průmysl i ty, kdož žijí z práce svých rukou nebo hlav, jejíž číselná hodnota stále klesá. Nominálně stejný úrok znamená dnes vyšší zatížení.

Uvažme nyní, kdo jsou věřitelé a kdo jsou dlužníci. Věřitelé to jsou banky, peněžní ústavy a ovšem za nimi nesčetní vkladatelé, kteří jim svěřují své peníze. Dlužníci, to jest v podstatě výroba, průmyslové závody, zemědělci. Úvěr konsumní nepadá v úvahu, neboť může býti jenom naprosto krátkodobý, aby byl vůbec oprávněn, a v této krátké lhůtě nejsou přesuny hodnot tak značné. Postavíme-li otázku, kterou jsme ovšem byli nuceni trochu zjednodušit, v této formě,

ukazuje se nám problém dlužníka a věřitele trochu jinak, než na prvý pohled. Se strany věřitelů se operuje důvodem, že nesmí býti otřesena důvěra vkladatelů jakýmkoliv experimentem. Tento důvod je naprosto správný. Není v naší moci, abychom u nás se strany měny uplatňovali vliv na cenovou hladinu. Jsme příliš malý úsek světového hospodářství, které přes všechny autarkní snahy trvá, abychom mohli beztréstně si autonomně upravovat cenovou hladinu. Což však můžeme, byla by úprava úrokové sazby, jež neznámá sic řešení tak přímočaré a obecné, jak si to namnoze představují někteří hlasatelé oddlužení zemědělství, ale přece přinesla by podstatnou úlevu našemu hospodářství, aniž by ohrozila důvěru vkladatelů. Dnes nerozhoduje pro vkladatele absolutní výše úroků, jako bonita uložení. Všecky přesuny peněz, kterých jsme v posledních dobách byli svědky, nebyly způsobeny nespokojeností s úrokem, ale nedůvěrou v možnost dostat peníze zpět. Proto leží peníze bezúročně v punčochách, proto utíkají lidé s penězi do Švýcar, kde nedostávají za ně než zlomek procenta a nebo vůbec žádný úrok.

Národní banka.

Největší nesnáz je, jak dosíci snížení úrokové míry. V zásadě určuje úrokovou míru Národní banka svou diskontní a lombardní sazbou. Doby, kdy však měla tímto způsobem vliv na utváření poměrů na peněžním trhu, jsou dávno ty-tam, neboť mimořádné okolnosti vyradily její vliv. Špráva Národní banky sama o sobě stojí na stanovisku, že byl to vysoký státní dluh, který jí znemožnil působiti plně na peněžní trh a regulovati omezováním či uvolňováním úvěrů úrokovou míru. Národní banka však přes to, že si byla vědoma malé účinnosti své úrokové míry, udržovala ji poměrně vysokou, domnívaje se, že slib vyššího úroku zabráni odlivu kapitálu do ciziny, kterýžto předpoklad ukázal se však chybný. Mimořádné doby vyžadují mimořádných prostředků a proto bylo nutno sáhnouti k devisovému omezením a ostatním úpravám, takže účinnost úrokové sazby byla úplně vyřaděna. Jestliže dala se nakonec Národní banka nátlakem veřejného mínění pohnouti k malému snížení úrokové sazby, ukázalo se i to naprosto bezúčinné, neboť poměry vytvářejí se mimo Národní banku a ona mohla by získati větší vliv teprve tehdy, kdyby umožnila rozšíření úvěrů ve větším měřítku. Ale právě tomu se Národní banka nejvíce brání, domnívaje se jednak, že by zde bylo nebezpečí měnové, jednak nemajíc dosti úvěrových petentů, kteří by vyhovovali jejím pravidlům a požadavkům na bonitu. A přece především je třeba úvěrových možností, aby se mohla uplatniti funkce úroků. Konečně odliv devis způsobil, že Národní banka tísněná zákonnými ustanoveními o hranici krytí bankovek (naš devisový standard) nemůže zvyšovati oběh, tak jak by snad bylo třeba, ani kdyby zde byly oprávněné nároky hospodářství. Nemůže tak ani učiniti přesto, že je známo, jak veliké položky oběhu byly thesaurovány a přestaly být

tedy prakticky oběživem. Francouzská půjčka byla výpomocí velmi přechodnou a ani zákon o vyloučení drobných bankovek z oběhu, v němž se namnoze vidělo bůhvíco, ukázal se v praxi jen malou záplatou.

Peněžní potřeba veřejné ruky.

Co ještě dále zúžuje beztak chudý peněžní trh, jest veliká potřeba tak zvané veřejné ruky. Menší příjem na daních vyprázdnil během času státní pokladnu a přebytky z dřívějška, pokud nebyly vyčerpány státem přímo, byly uloženy tak, že jsou vlastně imobilní. Snaha udržet kurs státních papírů, když tak zvané intervenční konsorcium, utvořené z předních peněžních ústavů, se rozpadlo, vyžadovala rovněž značné obnosy ze státní pokladny na intervenční koupě. Tak se octl stát letos v situaci, že měl splatnost asi za půl druhé miliardy Kč pokladničních poukázek. Ministr financí jednal úporně s bankami o prolongaci těchto poukázek, jež však v žádném případě nemohl splatit normálním způsobem. Situace byla tehdy velmi napjatá, neboť jednání bylo komplikováno různými motivy politickými. Jednalo se zároveň o bankovní zákon, který ovšem bankám nebyl vhod. Jednání o prolongaci pokladničních poukázek dalo bankám příležitost ukázat svoji moc, takže si vynutily podstatně lepší zúročení než dosud. Ministr financí neodhodlal se sáhnout k radikálnímu řešení zákonem, pro který by jistě nalezl porozumění, kdyby byl mohl vyložit všechny karty. Podmínky prodloužení pokladničních poukázek staly se osudné trhu peněžnímu a trhu cenných papírů. Státní papíry na burse počaly klesati, aby jejich rentabilita se přiblížila rentabilitě pokladničních poukázek, neboť jest pravidlem, že úroky mají vždy tendenci k nejvyšší dosažitelnému bodu. Tím ovšem byly zmařeny naděje na možnost snížení úrokové míry, ale co hůř, tím padla také možnost chystané investiční půjčky, která měla osvěžit naše hospodářství. Od té doby nastaly na peněžním trhu poměry ještě víc neutěšené, ale horšil se také stav státní pokladny, která nadto musela vypomáhat ještě jinde, a každé měsíční ultimo stupňovalo obtíže.

B a n k y.

Jestliže jsou takové poměry na peněžním trhu, jest to vedle toho poměr mezi jednotlivými skupinami peněžních ústavů, který znesnadňuje jakoukoliv akci ve směru snížení úrokové míry. Především jsou tu banky, které se velmi obávají každého počínu v tom směru, třebaže na ně nejvíce padá odium neochoty a nevěle. Vytýká se jim zvláště vysoké úrokové rozpětí a není pochyby, že tato výtky jest správná. Ale banky poukazují především na to, že v tomto úrokovém rozpětí je obsažena risiková premie, která je velmi značná. Jestliže jsme výše ukázali, jak se zhodnotily pohledávky věřitelů, platí to sice také o pohledávkách bank vůči průmyslu. Ale na druhé straně hospodářská krize učinila velkou část těchto pohledávek naprosto imobilními. Je jisté, že v dobách konjunktury byl leckterý úvěr přepjat a skončené financování investic — racionalisace — spadlo právě do chvíle nastávající hospodářské krise. Co je dnes platná dokonale vybudovaná výroba, není-li pro vyrobené zboží odbytu a musí-li továrny stát. Zastavená továrna má cenu holých zdí. To znamená, že četné bankovní pohledávky staly se do značné míry dubiosními, a i když stále ještě se počítají poměrně vysoké úroky, připi-

suji se jen k účtu, aniž by banka dostala své peníze zpět. Za těchto okolností nevíme, kolik bank si dnes vydělá na rezii.

Mezi bankami jsou však dvě skupiny. Jedna skupina jsou ty, které nemusejí se obracet na Všeobecný a Zvláštní fond se žádostí o výpomoc, druhá, které tak musí učiniti. Mezi těmito dvěma skupinami je značné rivalství a zvláště vedoucí osobnosti skupiny první, opírající se při tom o souhlas Národní banky, žádají bezohledný postup vůči skupině druhé. Tato otázka sama je příliš choulostivá a vyžadovala by zvláštního pojednání, než abychom mohli se jí v rámci této úvahy podrobně zabývat. Stačí, konstatujeme-li tento stav. Jisté je, že druhá skupina byla nadto zvláště postížena vlnou nedůvěry a třebaže odliv vkladů i z bank první skupiny byl značný, trpěla jím druhá tím více. Že za těchto okolností se vyslovuje s této strany názor, že o snížení úrokové míry není ani řeči, je pochopitelné.

Lidové peněžnictví.

Lidové peněžnictví těží z této situace, neboť zvláště spořitelny jsou to, kterým přináší přesuny vkladů užitek. Úroková míra u nich není, jak se domnívají, nijak nepřiměřená a spořitelny sledují pokud možno politiku stále úrokové míry. Nezvyšovaly ji v době, kdy zvýšila Národní banka diskont, domnívají se, že ji nemusí snižovat, když Národní banka diskont snižuje. S jejich strany se také nejvíce poukazuje na potřebu důvěry strádalu. Ale je přece jednou nutno rozetnout bludný kruh. Třebaže důvody spořitelny mají mnoho do sebe, domníváme se, že i ony, ba ony především, budou muset ustoupit před hospodářskou nutností, neboť právě u nich je risiko úbytku hotovosti nejmenší.

Ostatně v mnohém směru ukázalo se lidové peněžnictví prvkem ne dosti stálým pro náš peněžní trh. Jsou to především lidové peněžní ústavy, které nejcitlivěji reagují na každou vlnu nedůvěry a banky, u nichž ukládá lidové peněžnictví své přebytky, poznaly, jak právě tyto vklady vyžadují nadměru vysoké modality. Ale ani na trhu cenných papírů neznamená účast lidového peněžnictví ten uklidňující živel, jímž by mělo být. Reaguje nejcitlivěji na každý přesun rentability a právě výměna pokladničních poukázek odvedla mnoho lidových peněžních ústavů od starých státních cenných papírů k nové výnosnější formě uložení, čímž se poklesy stupňovaly na míru zbytečně vysokou. Je to sice pochopitelné, neboť i tyto ústavy musí vydělávat a sledující samy po příkladu ostatních deflační tendence, usilují o co nejrentabilnější uložení svých hotovostí, ale pro peněžní trh velmi nebezpečné.

Co se udělalo.

A tak vidíme tu velikou spleť zájmů, které se navzájem kříží a které maří snahu po snížení úrokové míry. Při tom je to jen jedna z celého velikého komplexu z hospodářských otázek, který dnes velmi naléhavě volá po řešení. Vláda připravující bankovní zákon, pokusila se najít řešení i tohoto problému, vyžádavši si zmocnění, aby mohla po slyšení poradního sboru ve věcech peněžních, který se tímto zákonem zřizuje, učiniti nařízením opatření k úpravě úrokové úrovně, odpovídající hospodářským poměrům.

p o z n á m k y

Mladí na Slovensku

Sjezd mladých na Slovensku překvapil i nepřekvapil. Podle toho, jak to kdo pojímá. Na Slovensku se dá ještě všechno politicky udělat tak, aby to vyhráli ti, kteří mají v daný okamžik většinu.

Popřevratová generace, lépe řečeno generace slovenského převratu, pokud se mladých týče, nemohla hned najít pevný poměr k československé jednotě. Pamatujeme se velmi dobře, jak došlo v několika místech ke studentským stávkám proti českým profesorům a jak byly pořádány i demonstrace. Většina tehdejších slovenských studentských vůdců patří dnes do autonomistického tábora luďáckého, jeden z nich, Sidor, jest nyní šéfredaktorem „Slováka“. Ale pak se poměry uklidnily. (Všímám si tu výslovně mládeže intelektuální, která má na Slovensku daleko větší vliv na mládež ostatní než na př. mladí intelektuálové v českých zemích). Možná říci, že po vlně určitého neuvědomělého tenkrát ještě autonomismu anebo protičeského studentského odporu — vždyť mnozí studenti neuměli pořádně slovensky a často uvědomělejší slovenští studenti museli výklady českých profesorů tlumočit do maďarštiny, aby všichni výkladu porozuměli; zvláště studenti židovští slovensky neuměli — nadešla doba určitého československého směru mezi studentskou mládeží. Jest to doba hromadných studentských výprav do Prahy a jiných měst českých. Pořádaly výpravy celé střední školy z vyšších tříd, a to až na celý týden. Výpravy byly slavnostně všude vítány a chlapeč odjížděl s nadšením domů; mnozí pak se svými hostiteli udržovali dosti dlouhou písemnou styky a tudíž i určité přátelství. K tomu se také družily velké vzájemné zájezdy sokolské, jichž se v dorostu studentská mládež zúčastňovala snad tenkrát daleko více než dnes. Tak se vychovávala slovenská generace střední školou v duchu československé vzájemnosti.

Ale vlivem politickým pomínulo i toto. Začala se nejdříve agitace mezi katolickým studentstvem, aby vstupovalo do katolických spolků a následek toho byl, že tak upravená u mnohých i výstup ze Sokola a přestup do Orla, a tím do katolických organizací politických vůbec. To jsme již u generace, která neměla mnoho s československou vzájemností společného. Většinou vycházela autonomistická agitace z vysokých škol, a tak se stávalo, že středoškolačk, který mívá kladný poměr k československé vzájemnosti na střední škole, když přijel do ovzduší vysokoškolského — stal se autonomistou. Strana ľudová chytila tyto mladé lidi vlastně jediným argumentem — chlebem. Jednoduše těmto mladým lidem stále ukazovala a ukazuje dosud, že lepší místa na Slovensku obsadili a obsazují Češi, že se na mladou slovenskou inteligenci lepších míst nedostane. Tento nesporně působivý argument také mezi mladými působil. Vždyť i sami Slovinci vytýkají mladým určitý materialismus, který se projevuje a projevuje v tom, že převážná většina slovenských studentů vrhla se na práva, kde pro ně jaksi kynula a kyne nejrychlejší a také nejlepší kariéra. V prvních letech popřevratových na př. na filosofii skoro nikdo nešel. Mnozí mladí se viděli již na těch aneb oněch výhodných místech, až vystudují, a tu přirozeně argument, že ta místa jim zabrali a zabírají Češi, musil působit. Namnoze také skutečnost tuto agitaci podporovala a dosud podporuje. Tak na př. řediteli středních škol i jiných institucí stali se poměrně mladí čeští lidé, kteří v době popřevratové přihlásili se sloužit na Slovensku. Slovenských sil nebylo. A jest přirozené, že všem těm slovenským ředitelům-Čechům, poměrně mladým ještě lidem, není možno opatřit hned podobná místa v Čechách nebo na Moravě, jiní se zase na Slovensku aklimatisovali a nemají se Slovenska vůbec odejít a tudíž je také nikdo nemůže těch vedoucích míst zbavit. Mladí pod vlivem autonomistické agitace nedovedli tohle reálně pochopit a raději přijali luďácké a maďaronské heslo „Von s Čechmi!“

Dovolím si tedy tvrdit, že autonomismus mladých — pozoroval jsem tento vývoj za svého mnohaletého pobytu na Slovensku bedlivě — nebyl s počátku ideový, ale chlebový, existenční. Hodně z toho zůstalo slovenskému autonomismu mladých dosud. Ale nepříci mladým slovenským autonomistům křivdit, abych jim nepřiznal, že určitá ideovost se u nich pak dodatečně dostavila. Především jest to jejich světový názor, který jest v duchu slovenského katolicismu a také evangelického konservatismu nábožensko-konservativní, takže se československého názoru obávají jako pokrokovějšího. Československý směr, na Slovensku jest přirozeně vedoucím činitelem pokroku, kdežto autonomismus činitelem konservatismu. Pomímám zatím

Po dlouhých průtazích byl konečně tento poradní sbor jmenován a sešel se v minulých dnech. Kdo je v tomto sboru? Zástupci zemských úvěrních ústavů, svazu spořitelců, svazu okresních záložních hospodářských, Svazu bank, sdružení čs. bank (malé banky), jednoty záložních, svazu bankovních firem, Centrokoooperativu, svazu živnostenských záložních, svazu dělnických úvěrních družstev a konečně Národní banky, jejíž guvernér jest jeho předsedou. Tento sbor jako smírčí orgán pro případy nekalé soutěže ve věcech peněžních, trval v tomto složení i dříve a podle nového ustanovení byli do něho jen přibráni zástupci hospodářských ministerstev a zástupci hospodářských oborů, kteří ovšem početně jsou v naprosté minoritě. Ostatně, na příklad jako hospodářský odborník byl jmenován ministerstvem financí za průmysl inž. Mixa, který je zároveň členem bankovní rady. Jak může dopadnout činnost tohoto sboru? Není divu, že první schůze přinesla prakticky naprosté odmítnutí jakéhokoliv úsilí o snížení úrokové míry, i když sem tam se teoreticky prohlašovala dobrá vůle. Jediný pokrok je ten, že se vůbec začalo o věci jednat, ale máme obavy, že toto jednání se potáhne trochu dlouho.

Co by se mělo udělat.

A přece není pochyby, že čekat nelze. Jestliže však vidíme správně celý komplikovaný soubor otázek, jak jsme je naznačili, jest také zřejmo, že pouhým dekretováním se otázka nevyřídí. Nebude-li dobré vůle a ochoty se strany peněžních ústavů, nepodaří se otázku rozřešit. Otázka staví se nám nyní takto:

Především zabezpečení státních financí tak, aby veřejná ruka nemusela každého měsíce obracet se s pokornou žádostí na peněžní ústavy. Ministr financí pokouší se v tom směru jediným směrem a to zvyšováním daní. Úvěrové možnosti v cizině jsme si zavřeli klausulí francouzské půjčky, která nám nedovoluje zatím přijímat další úvěry. Úvěrové možnosti doma jsme si zavřeli přistoupením na vysoký úrok pokladničních poukázek. Řešení je tedy nesmírně těžké, ale musí se najít, a to, jak se domníváme, v dohodě s peněžními ústavu a Národní bankou. Tato dohoda je sine qua non a musí se vytahovati na celý soubor otázek, jež jsme naznačili. Nesmí to však být ministr financí, který je v ní slabší stranou. Stát nesmí býti závislý na bankách, neboť banky jsou ve skutečnosti závislé na státu. Je v jejich zájmu a hlavně v jejich zájmu, aby učinily, seč jsou. Je u nás dost mrtvých peněz, které při náležité souhře všech hospodářských činitelů by našly tímto způsobem cestu do hospodářství a co víc, nebylo by v tom případě nutno zatěžovat výrobu a konsum novými břemeny. Jsme přesvědčeni, že při vhodné režii by se této dohody dosáhlo, že je jen potřeba překlenout vzájemnou nedůvěru, odstranit osobní nevěru, aby se našla správná cesta. Je to věc osobního taktu, ale také energie. Vědomí cíle a správný postup by jistě zaručil úspěch, i když by bylo potřeba zakřiknout rázně postranní skřehotání politických příživníků. V té chvíli, kdy ministr financí by se dohodl jasně a otevřeně s guvernérem a s vrchním ředitelem Živnostenské banky, bylo by učiněno víc než devadesát procent. Jmenujeme jenom funkce, nikoliv osoby, poněvadž osoby musí se přidřítí úkolu, který klade na ně doba.

Eduard Vyškovský.

mladé komunisty-intelektuály. Vlastne ten komunistický smér slovenských intelektuálov souvisí s dnešním hospodárskym stavem. Ale současná hospodárská krize souvisí také s autonomismem. Mladí intelektuálové na Slovensku najednou vidí, že hospodárská krize jim zabraňuje anebo aspoň ztěžuje vstup do státních úradů, že mnozí ti právníci a pod. musí z nadějí, které si dělali do budoucnosti slevovat, že musí dokonce o přijetí tam anebo onam zápasit. A tohle všechno, jak víme, slovenští političtí autonomisté, ať směru Hlinkova nebo Rázusova, přičítají také na vrub centralismu a dokazují, že by bylo na Slovensku lépe, kdyby Slovensko mělo autonomii. Tuto naivnost vysvětluje zcela jasně již jeden fakt, že čím více se nadělalo v Evropě přehrad, to jest těch rázusovských kamenů na mezích, tu bylo hůře po stránce hospodárské. Tudíž, kdybychom se zabarikádovávali tím anebo oním ještě uvnitř státu, tu by to ten slabší odnášel daleko hůře než ten silnější — v našem případě určitě Slovensko. Ale nad tím se na Slovensku neuvažuje, tam bohužel mají autonomisté tu výhodu, že mohou na ten aneb onen centralistický kozácký čin poukázat.

Velké minus vidím u dnešní intelektuální mládeže slovenské v tom, že se dala svěsti tímto bezprogramovým autonomismem. Jest velkým nedostatkem mladých autonomistů i komunistů z řad intelektuálů na Slovensku, že nedovedou pochopit pravý stav hospodárských věcí ve světě, že nedovedou provést analyzu těchto poměrů a nedovedou na základě této analyzy dospět k určitému názoru, i když v zásadě autonomistickému. Přece nám nebudou chtít mladí na Slovensku namluvit, že tak, jak hlásá autonomismus Hlinka anebo Rázus, že jest to již určitý program, podle něhož bychom měli obrázek, jak si vůbec autonomii po všech stránkách na Slovensku představují. Starší lůdácká generace učinila pokus o určité náčrtky, ale mladí dosud neudělali ani tento pokus. A přece právě od nich bychom očekávali, když jsou autonomisté, že dovedou daleko konkrétněji povědět, co si pod tím představují a jak si to představují. To nám ovšem přes mnoho řečí a halasu nepověděli ani na svém sjezdu v Trenčanských Tepličích. Nepověděli nám ani to komunističtí intelektuálové, kteří chtějí spásit Slovensko podle předpisu ruského.

Nedivím se také těm útokům na starší slovenskou československou generaci. Jest to útok zase hodně chlebový. Jest přirozené, že mnohá přední místa po převratě na Slovensku zaujali Slováci československého smýšlení, a to prostě proto, že dělali převrat a měli k němu hned kladný poměr bez rozmýšlení. Rozmýšlení pak u mnohých těch dnešních autonomistů trvalo i několik roků. Proto se dnes nenávisť mladých obrací nejen proti českým lidem, ale také proti československým lidem ze slovenské rodiny, neboť se mladí domnívají, že obojí stojí tak trochu v cestě jejich ambicím. Proto volali na starší československou generaci, aby místa popustila. — Jest v tom jistě nevděk, ale jest to s toho dnešního hospodárského hlediska i trochu přirozené. Někteří to z mladých na sjezdě řekli na plno, jímí se to snažili zabalit do různých polofilosofických floskulí, ale jádro u všech zůstalo stejné.

Vždyť my vidíme něco podobného i u mladé generace české, která nedávno i v politických stranách volala dosti ostře, aby starší generace pustila trochu mladé k veslu. V historických zemích to řekli otevřeně, na Slovensku to zabalují do pojmů boje autonomismu proti centralismu, ale ve skutečnosti to není nic jiného než trochu přílišná touha mladých dostatí se na místa starších a poslati starší na odpočinek. Na Slovensku jest tento problém o to palčivější, že většinou na těch vedoucích místech jsou poměrně mladí ještě lidé, kteří tak hned přece jenom tlaku neustoupí. V historických zemích jest to regulovanější.

Fakt, a to sjezdem potvrzený jest, že na Slovensku mezi mladými autonomismem převládá, jak směru Hlinkova, tak také směru Rázusova. Československý smér jest v menšině, jest také tím autonomistickým politickým halasem hodně zakříknutý. Československé politické strany slovenské mají také mezi sebou hodně osobní rozhranosti (spor Šrobár-Hodža a pod.), takže pro různé vnitřní intriky nemají starší času, aby seskupovali mladší tak okolo sebe jako Rázus a Hlinka. Nedivme se pak, že títo harcovníci na valné hromadě Matice strhli za sebou i Hodžova Ursinyho, představitele mladého agrárního Slovenska. Proto se domnívám, že ta lekce, které se československému směru sjezdem teplickým dostalo, jest zcela na místě a že přišla v nejvyšší čas, aby se českoslovenští činitelé jak starší tak také mladší trochu vzhopili a všimli si více mladých než dosud. Mladé vůdce by k tomu měli. Třeba zase začít těmi metodami, jimiž začali kdysi hlasisté na Slovensku — a to metodami uvědomovacími. — Sjezd také ukázal, že autonomismus zakotvil mezi mladými daleko více na

venkově než v středisku Slovenska Bratislavě. I to jest důkazem, že se mnoho českoslovenští pracovníci o ten venkov nestarali a nestarají. Nestačí ponechávat práci na venkově jen českým lidem na Slovensku. To spíše pomáhá autonomismu než škodí. Do práce na venkově musí jít v první řadě Slováci, musí si tu československy orientovaní Slováci vzít příklad z těch autonomistických, kteří na ten venkov jdou, dovedou si ho zorganizovat a také zagitovat. Ukázali to ve Slovenské Matici a ukázali to také nyní v Trenčanských Tepličích.

Čeští lidé na Slovensku i mimo Slovenska musí mítí trpělivost. Takový nepředložený český výkřik, jako byl na sjezdu v Trenčanských Tepličích, dobrou věc jen poškodí!

Fr. Loubal.

S čím souhlasíme

O čem přemýšlí nezaměstnaný? „Nezaměstnanost sama o sobě není pro dělníka ještě tím největším zlem. Bývalo tak dříve také. Periody pracovní konjunktury střídaly se s periodami hospodárských krisí. Ale tehdy šlo vždy o krisi přechodnou, krátkodobou; jak se objevila, bylo již možno přehlédnouti délku jejího trvání a určití přibližně kdy se skončí. Krise pak také nebyly všeobecné. Objevovaly se u některých oborů pracovních, takže dělnictvo ve svém celku je nijak zvláště silně nepocitovalo. Taková nezaměstnanost se přirozeně snášela poměrně snadněji, nemávala také pro rodiny dělníků tak katastrofálních následků a dělník při své bídě, třeba byl pobouřen nespravedlivým pořádkem světa, byl poměrně duševně klidný a spíše netrpělivý očekáváním nové práce, než beznadějně duševně trpící. Jak jinak je tomu nyní! Krise je tak všeobecná a proniká všechny obory výroby, že v historii nynější generace není pro to příkladu. Nejen to. V dnešní krisi je něco hroznějšího než ve všech předcházejících: nikdo nevidí jejího konce, nikdo neví, jak jí odpomoci, jak z ní vyváznouti. Krise postihuje všechny kraje světa, všechny země, všechny státy, všechny světadíly. A toto seznaní, že z krisi není východiska, že celý svět je krisi zachvacovan stále pronikavěji — to působí zvláštním vlivem na duši nezaměstnaného, formujícího pocity a myšlenky zcela odlišné od zkušeností dřívějších. Dnes není toho všeho, co nezaměstnaného dělníka posilovalo v jeho postavení. Nezaměstnaný pojednou s hrůzou seznává — ať již je to omyl či skutečnost — že jeho práce se stává zbytečnou — že svět o ní nestojí, že jeho ruce jsou zbytečné, jsou odmítány a on sám stává se zbytečným tvorem. Trpí — velmi trpí — ne proto, že by měl bídu, ne proto, že by měl hlad — lidé ani dost nevědí, co náš dělník trpělivě unese bídy a hladu — ale proto, že tísnivý pocit zbytečnosti tlačí jeho duši. To je to nejstrašnější, co hlodá jako červ duši nezaměstnaného, utváří jeho myšlenky, činí jej podezíravým, nedůvěřivým ke všem společenským zřízením, k lidem lépe situovaným než on, i k opatřením, mírnícím jeho bídu. Vidí a cítí, jak společenský řád, na němž je vybudována kultura lidstva, octl se ve slepé uličce a on, že je vlastně obětí beznadějně krisi, jakýchsi těžko postižitelných chyb, kýmisi neznámým spáchaných, že se ocitá mezi mlýnskými kameny, z nichž není vyváznutí a které drtí všechny jeho dosavadní představy o světě, životě a důležitosti práce. Všechno, co nyní prožívá, odporuje všemu, co se ve škole učil, co v životě slýchal, co v knihách čítal a co mu hlásalo náboženství. Je bezradným. Je zoufalým. Jeho nervy, stálým přemýšlením a trpěním napjaté, nereagují již na nic, co nepředstavuje pro něho práci a výdělek. Poněvadž práce a výdělku je málo, vlastně jich není, a poněvadž nezaměstnanost roste, vzrůstá se v jeho duši naprostá apatičnost. Je zmitán pochybnostmi o jakémkoliv spravedlnosti, ztrácí víru v svět i v zákony. Je to nebezpečný duševní stav, nebezpečný tím, že jde o velkou a početnou složku lidstva, jejíž osud i duševní rozpoložení nesmí býti světu ihostejné, nemá-li celý svět propadnouti zoufalství a dostatí se na nepravé cesty, jež přivedly by jej k poměrům ještě nepříznivějším, než v kterých nyní žijeme. Úkolem všech, kdož mají povinnosti

vést, řídit a radit, je a musí býti starati se nejen, aby práce opět byla základem existencí, ale také o duševní klid těch, kdož krisí nejvíce trpí. Je důležitá nejen otázka hmotné pomoci, ale také duševního klidu nezaměstnaných. Nezaměstnané musíme mít, než se podaří krisi překonat — ale nesmíme míti zoufalce!“
(„Právo lidu.“)

politika

O. Weisl:

Hitlerismus zblízka

V Berlíně 2. července.

Horší než občanská válka.

Když jsme zde před třemi nedělemi rozebírali fakta a důvody neslýchaných politických vraždění na berlínských ulicích, poukazovali jsme na kritickou netečnost, projevovanou stranicky zaslepeným německým tiskem, k čistě lidské stránce těchto událostí. Probudily-li se už konečně německé noviny z oné své otrlosti, do níž je stereotypní a periodické opakování stále těchže hrůz a nepravostí uvedlo, stalo se to hlavně tím, že přece pojednou k jisté změně došlo. Chybí jí sice na blahodárnosti, za to nikoliv na originalitě. Už se nevráždí v civilu — vraždí se v uniformách.

Aby drobné automobily, v nichž policejní „Überfallkomanda“, uhánějící k místům činů, nemusily na nesčetných berlínských křižovatkách čekat, opatřili si zdejší policisté trubky s falešným trojzvukem, na něž po celou cestu nepřestávají docela po hasičsku troubit. Již pouhý jejich zvuk působí, že z komunistických a hitlerovských výtržností bolí měšřany berlínské hlava po celý den, a i nepozornému je takto bez ustání připomínáno, že se zde hladina politických nesvědomitostí nejen neuklidňuje, ale že dokonce toho ulicemi se vinoucího poplachu, na jehož konci, někde ve Weddingu neb v Neuköln, teče krev, je čím dále, tím více.

Nikdy dosud v přísně spořádaném Německu nebylo na ulicích vidět mladé zdravé muže nečinně se povalující, nikdy tu ještě nebylo tak nápadně mnoho prostitutek i na rozích nejživějších tříd, nikdy předtím zde bída nerozvrátila tolik manželství, nikdy dosud nebyl opilý na německých ulicích tak obvyklým zjevem, nikdy dříve tu nevzrostl tak neslýchaně počet sebevražd. Příšerná guerilla tisíckrát horší všech naděje plných revolucí roztrpčila Němce v nedůvěře, až k nenávisti.

S nezdolným sebevědomím je rozsvěcována lampa Hitlerova majáku v době, kdy dobrá polovina německého národa zdrcena a vysílena ocitla se bez pevné základny v moři bídy a unavené nejistoty, jehož konců nedohlédá.

Bilance, jež je však zároveň programem.

V zmatcích německého volebního zápasu, kterému je tentokrát připisován zcela mimořádný význam, jen stěží rozeznáváme pozitivní body, jichž provádění bude cílem příštího říšského sněmu, ať k nim zaujme stanovisko jakékoliv.

Dostalo se mi nedávno do rukou poselství, které při nastoupení svého úřadu přečetl první prezident německé republiky.

Nový německý stát, pravil tehdy Ebert, má před sebou čtyři velké úkoly:

1. Dáti lidu plnou účast na vládě (Freiheitsfrage).
2. Provedení německé národní jednoty (zamezení zásadních rozporů mezi říší a zeměmi).
3. Zařazení nové Německé říše do světového hospodářského organismu.
4. Řešení sociálních otázek.

Dnes — po čtrnácti letech — lze z těch úkolů za vyřízený pokládati pouze jediný a to první bod. I tento je však zároveň s německou demokracií v současné době ohrožen, jak ještě od převratu nebyl. V problému „říše-země“, kde se od roku 1922 na vážnější spory nenarazilo, vzešly právě ve spojení s těmi uniformami nedorozumění daleko závažnější a naléhavější než jsou pouhé uniformy. Bod číslo 3 by bylo možno klidně nadepsati též „reparace“ a konečně zbývá tedy ještě problém sociální.

V právě uplynulých dobách socialistické majority bylo zde zrovna tomu úkolu věnováno nejvíce péče ze všech. Zdá se, že bez předchozího vyřešení otázky hospodářské (bodu č. 3), nebude lze sociální poměry v Německu trvale a uspokojivě upravit.

Jak vidno, zásadní úkoly, které tu již na začátku německé republikánské éry byly, dodnes tedy marně čekají na cestu z provisorii. A to skorem v neztenčeném rozsahu, obohaceny jen několika nezdařenými zkušenostmi a v prostředí, jež není o nic méně bouřlivé a tudíž o nic příznivější než bylo ono, v němž ty úkoly předčítal Ebert. Byla-li tehdy obava před nesmlouvavou průbojností levého radikalismu, jest pro nestálý vývoj událostí v Německu jen příznačné, opakuje-li se historie po tak krátké době, ale — na pravo.

Na tom teď záleží: Je Adolf Hitler ochoten a schopen řešiti ony čtyři stěžejní problémy skutečně k spokojenosti většiny národa?

Hitlerův nacionalismus.

Stalo se zvykem mluvit o Hitlerově straně, jako o spiklecké sektě buřičů. Že ani dnes, kdy tato strana je daleko největší v říši, dosud se od toho způsobu neupouští, není jen vinou iluzionismu Hitlerových odpůrců, ale spíše německých národních socialistů samotných. Právě oni své vystupování změněným právům a povinnostem, jež jim jejich vzrůstem vzešly, nejméně přizpůsobili. Řeči a články, které z jejich řad vycházejí, postrádají natolik veškeré reality, že budí dojem, jako by si jejich autoři dobře neuvědomovali, že už za jediný měsíc mohou býti vyzváni, aby splnili, co tak hlaholně prohlašují. Dá-li si dnes nacionální strana v Německé říši do programu snahu o revisi Versailleského míru, lze k tomu zaujmouti stanovisko — vyhláše-li však největší strana ve státě bezprostředně před pravděpodobným vstupem do vlády zničení Francie, pokoreni Polska, vyvraždění marxistů a Židů, novou světovou válku až do rozhodného vítězství Německa, jest sice nutno velmi vážně zabývat se důsledky takových řečí, nelze v tom však spatřovati program, ale prostě agitační demagogii. Takovými hesly se Hitlerova strana dosud důsledně vyhýbá konkretisování toho, co vykonati hodlá a na co si opravdu troufá. Hitler zatím provedl pouze obrodu německého šovinismu a militarismu — a že tedy Německo (vzhledem k Hitlerově majoritě) je dnes přesně tam, kde byl před válkou.

Hitlerův socialismus.

Nepodařilo-li se nám ani po přečtení velmi hojně stranou vydávané literatury ani po srovnání podstatnějších činů Hitlerových poslanců, učiniti si konkrétní představu o tom, co lze očekávati od hitlerovské praktické politiky nacionální, narážíme ještě na daleko větší rozpory, začínáme-li s konkretisováním druhé části programu německých národních socialistů. Nejenom, že i zde lze zatím jen těžko rozeznávati pravdu od agitace — tu jest ještě jedna nesrovnalost a to dokonce přímo v ohledech k stranickým příslušníkům.

V Hitlerově straně je dnes už tolik dělníků, že můžeme právem míti za to, že její vláda nebude zdaleka tak pravá, jak se domnívají i někteří její grandseignursky konserva-

tivní členové. Ale práve o tyto členy jde při tom rozporu: na jedné straně peníze, na druhé straně masy. Obojího Hitler potřebuje. Bude mu možno naléztí střední cestu, aby si i v aktivitě zachoval ty, jež ve svorné opozici sdružil? Jest pravděpodobné, že Hitler bude v ohledu hospodářském nucen pěstovati politiku značně levější než v ohledu kulturním (militarismus, rasové teorie atd.), kdež ho od jeho vyložené pravicových zásad asi žádná ohledy neodvrátí.

Je snad tohle ta střední cesta?

Nebude ovšem jeho příslušníkům záležitosti především na té hospodářské stránce? Ona vítězná uniformová politika Hitlerova ovšem prokázala, že v Německu jest již opět značný počet těch, jimž sláva „feldveblovská“ stačí k splnění jich nejromantičtějších ideálů, těžko lze však předpokládati, že se ta proletářská část Hitlerovy strany skládá jen ze snilků a potom — o hladu se i náměsíčním špatně sní. Co se té zámožné části týče — ti k Hitlerovi určitě nešli za uniformami a jejich antisemitismus se asi z nedostatku času omezuje jen na židovskou obratnost v obchodní soutěži — není nic jasnějšího: ti šli k Hitlerovi přímo z odporu proti socialismu.

Jest tedy již předem skoro jisté, že naznačená střední cesta nalezne v obou táborech Hitlerovy strany těž rozhořčené odpůrce, žádající „lieber das Halbe ganz, als das Ganze halb“, totiž bude jen v tom, sjednotit se na jedné z těch poloviček. Žonglérství, které oním prostupováním pojmů vzchází, dává ovšem možnost i návrhům „nejvlastenečtější“ dáti náter socialistický, ale také návrhy nejsocialističtější uvéstí obratem ruky do pravého opaku. Zde příklad:

Několik nedávných případů hlavně v pruském zemském sněmu skýtalo zajímavý pohled, jak se národní socialisté předstíhovali s komunisty, kdo radikálněji — na levo! Jak to ve skutečnosti vypadalo? Komunisté dali návrh, aby se lidem, kteří mají příjem nad 12.000 RM ostatek (nad tuto sumu) beze zbytku daněmi odebral. Hned druhého dne přispěchali hitlerovci s návrhem na nové daňové tarify, ve kterém navrhuji nezdaňovaný příjem zvýšiti ze 750 RM na 2400 RM, načež v ostře zvyšované daňové stupnici se projevíli dokonce radikálnějšími než komunistická konkurence. Aby však z toho větru nevál prach do vlastních očí, připojili navrhovatelé ještě dalších sedm bodů, které sice plně odpovídají jejich stranickému programu, přesto však předem bezpečně zaručovaly, že k uskutečnění toho návrhu nedojde.

Na př. čtvrtý bod zní doslovně takto:

Das Staatsministerium wird ersucht, die gesamten Vermögen der seit dem 1. August 1914 eingewanderten Ostjuden als unsittliche Bereicherung einer produktiv nicht arbeitenden, sondern raffenden Rasse zu Lasten des geknechteten deutschen Volkes in Preussen sofort restlos zu beschlagnahmen und nach einem binnen drei Wochen von der Staatsregierung im Landtag vorzulegenden Gesetzentwurf der Arbeitsbeschaffung dienstbar zu machen.

Ostatní body nejsou o nic méně „radikálně socialistické“. Hitlerovci dobrou vůli prokázali, návrh se k provedení nedostane — ať se však o jejich socialismu někdo opovází pochybovat! Nebo ať někdo řekne, že hitlerovci neprotestovali se vši rozhodností proti snížení invalidních rent! Ovšem jen v zemském sněmu, který na té Notverordnung nemůže nic měnit. Proč? Vždyť v téže Notverordnung byla znovu státem uznána jejich soukromá armáda a jejich uniformy.

Což oni za to mohou, že jimi tolerovaná a z jejich milosti vládnoucí ministerstva vydávají hesla „mha za mnou, mha přede mnou — der Staat ist keine Wohlfahrtsanstalt“?

Že se od hitlerovců Němci dočkají nějakého národního socialismu na poli kulturním, nikoho doufat ani ve snu nenapadá, ale i všechny jejich návrhy, které zatím byly učiněny na poli sociálním, vždy dosud se konečně projevíly jako činy agitační. Ostatně také jen velmi zřídka nezůstalo pouze při návrzích.

Lze proto skoro s určitostí očekávati, že Hitler se všestranně přičiní, aby sociální reformy, jež snad provede, nezůstaly bez při nejmenším rovnocenných kompensací zas na prospěch těch, na jejichž škodu proletářům bude pomáhat. Budou-li ti, kdož do Hitlerovy strany za jeho národním socialismem vstoupili, tímto pojetím poněkud zklamáni, ať si to příliš k srdci neberou, vždyť nikdo neví, jaká překvapení zase na té socialistické straně očekávají jejich Parteigenossen, kteří do strany šli za Hitlerovým nacionalismem a očekávali politiku průmyslníků a velkostatkářů.

Rozčilení není program,
neboli kam ze zmatků?

Čteme-li v jednom oficiálním prohlášení německé nár. socialistické strany dělnické, podepsaném jejími čelnými vůdci, že úkolem strany jest bojovati proti systému kapitalisticko-marxisticko-liberalistickému, nemůžeme se ubrániti vzpomínce na babylonské zmatení pojmů, jakož i představě, že strana Hitlerova má svůj nacionalismus i socialismus ve jménu pouze proto, aby pro každý konkrétní případ měla kde oprít svoji agresivní bezprogramovost. Že si totiž i z oněch zásadních částí svého programu bere po každé co se právě hodí, zdá se býti u jejich vůdců jen otázkou okamžité duchapřítomnosti.

A když tedy všechny ty nesrovnalosti v slovech a činech vidíme, tu snad i chápeme, proč se Adolf Hitler ke konkrétnímu programu neodhodlal před volbami, přesněji řečeno: před rozhodnutím, jež od těchto voleb očekává. Půjde to kokretisování totiž sotva docela bezbolestně a rozhodování, kde ranit, nebude spojeno s obtížemi nepatrnými.

Příklad jeho programové zamlženosti nezůstal ovšem v Německu bez odezvy. V Berlíně byla založena Monarchistische Sozialpartei (s rudým praporem a hohenzollernskou korunou uprostřed), v Essenu založil jeden universitní profesor z Giessen Sozial-liberale Partei („man greift den liberalen Staatsgedanken wieder auf in seiner echten und ursprünglicher Bedeutung aus der Mitte des letzten Jahrhunderts...“ citujeme z programu. Česky to značí asi tolik jako „s křížkem po funuse čili pozdě, ale přece“), v Anhaltu k vůli úplnosti byla založena „Die national-liberale Partei“ s heslem „Wir wollen nicht national und liberal, sondern nationalliberal sein“, v Kasselu se osamostatnil jako soběstačná politická strana „Der christlich-soziale Volksdienst“.

Ale zmatek v programech a nečinnost v zasedacích síních se v dnešním Německu jeví i na důležitějších místech. Pruský sněm zasedal nedávno nepřetržitě osmnáct hodin (od 11. hod. dopolední do pěti hodin ráno), aniž se pro agitační řeči z obou radikálních táborů i přes tento vytrvalostní rekord dostal aspoň k jedinému usnesení, jež by bylo možno označit za definitivně vyřízené. A nejen v Prusku, ale i v několika jiných zemích vládnou zde dosud prozatímně dřívější zemští ministři, pro nemožnost stvořit v nových sněmích vládní většinu k volbě. Je ovšem jasné, k jakým nesrovnalostem musí vésti, nemůže-li se zemský ministr odvolati na souhlas parlamentu a nenalézá-li parlament ve své zemské vládě srozuměnou a ochotnou exekutivu. Důvod? Spor hitlerovců s centrem. Ale to není záležitost pouze zemská. I v říšských volbách půjde o to, zda se Hitlerovi podaří získati majoritu i bez centra či zda se do konce července nesmlouvavá stanoviska centra a národních socialistů změní — což je zatím málo pravděpodobné.

Němci už mají nejistoty nesporně dost. Jest prokázáno, že v posledních volbách zemských i obecních docela značný počet indiferentních volil Hitlera jenom proto, aby už jednou byl nejistým provisorium konec. Jak se však zdá, představa radikálního šovinismu za současné situace v Německu k absolutní majoritě skorem sama dostačí. Litovati jest pouze toho,

že národ tak ukázněný, jako byli Němci, bere ve své většině za vděk jen demagogii, aniž by se předem tázal, co přijde potom. Ale i to je příznačné pro dnešní německé poměry, ve kterých se o občanské válce mluví a píše již tak beze všeho překvapení, že je to nepřijemné i pro ty, kdož vědí, že takové věci se daleko snáze vypravují než uskutečňují, jakož i že denní nepokoje na universitě či v ulicích ještě předzvěstí občanské války býti nemusí.

Přinesou očekávané volby vyjasnění? Rozhodně je už nejvyšší čas, aby tu konečně zas bylo jasně zřejmé, s jakým programem se vládne a kdo zodpovídá i kdo je v opozici a proč. Potom se snad německá demokratická mašina přece zase ještě rozjede bez krve, ale s pozitivními výsledky. Nebezpečí by bylo ovšem v tom, kdyby ti, kdož ve volbách zvítězí, v rozpacích, jak své programy uskutečňovat, chtěli se před kritikou zabezpečit tím, že by ji zakázali.

národní hospodář

Český odborník ve službách pětiletky

Červenec 1930.

21.

Moje pochybnosti a obavy týkají se hlavně otázky hygieny ve stepi, kde epidemie jsou domovem. O vhodné bydlení se jako stavitel postarám sám. Víím sice, že v Kazakstanu bývají bouře domorodého mohamedánského obyvatelstva, ale domnívám se, že centra tohoto vření jsou daleko jižněji od Algy, což mi pozdější fakta potvrzují.

Ředitel Chemo-Trustu přichází osobně na výpivku, kterou pořádám na rozloučenou se svými moskevskými přáteli. Přináší s sebou nejlepší ruské cigarety „Kremlin 3“, dává je mé paní a vši silou se snaží zlomit její odpor k pobytu ve stepi. Líčí jí krásu stepních tulipánů, rudých, bílých a modřebílých, a panenskou čistotu stepních vod. „Budete mít koně i velblouda, továřiško,“ slíbujíc, „a společnosti nebudete postrádati.“ Podarí se mu mou paní přemluvit, ale jest již ujednáno, že zanechám ženu na měsíc v Moskvě, abych vše pro její pobyt připravil. Během tohoto měsíce má moje žena bydlet v domě Cukrtrustu a nemá být obtěžována. V tomto bodě musím, bohužel, konstatovati, že již druhého dne po mém odjezdu snažili se činovníci Cukrtrustu mou ženu z bytu vypudit, a usilovně vytrvalé snažení o vystěhování mé paní z bytu zůstane jednou z nepřijemných vzpomínek, které si moje žena z Moskvy odnesla. Jen jejímu energickému odporu, snad též zákroku Chemo-Trustu, a konečně přímé intervenci Beauchampově u presidenta Cukrtrustu jest děkovati, že mohla konečně celý měsíc ve starém bytě zůstat. O státní byty jest značná nouze a stálá poptávka po nich.

Moji staří přátelé z Cukrtrustu mi závidí, že jedu na místo, kde budu samostatným, Beauchampovic by chtěli s námi (budou postrádati naši knížku), jiní si kreslí mé lvy na lišky a vlky ve stepi a jedou v duchu se mnou.

22.

Já však jedu skutečně půlnočním vlakem. Mám zásoby na cestu, ačkoliv ve vlaku je jídelní vůz. Cesta potrvá asi tři dny. Reservovali mi kupé se dvěma lůžky, druhé lůžko je pro mého technika, jenž se má se mnou setkat na nádraží. Technik na nádraží není, mám celé kupé pro sebe, důvod k pozdějšímu střetnutí s čekisty. Můj technik, alkoholik, omluvil později svoji nedochvilnost „okamžitou nevolností“, ale napravil zmeškání vlaku tím, že o den později vsednul do nejrychlejšího dopravního prostředku, letadla, a očekával mne na peroně nádraží v Aktjubinsku.

Taková dlouhá cesta ve vlaku širou Rusí poskytuje nejen hojně příležitosti k pozorování ruského života, nýbrž i k přemýšlení o vlastních věcech. Jedu budovati chemické továrny a město Algu. Továrny mají mít kapacitu na 40.000 tun kyseliny sírové a 400.000 tun umělých hnojiv (pro kolchozy) ročně. Město má býti tak veliké, aby pojalo dva tisíce dělného lidu s obvyklým aparátem správním a veškerým technickým příslušenstvím jako jest vodovod, kanalisace a elektrárna. Víím, že některé materiály jsou již na místě, že mne očekává asi dvě stě dělníků, ale jsem si vědom nicoty těchto příprav vzhledem ke lhůtě, ve které jest mi veškeré stavby dokončiti, a sice do listopadu 1931. Jsem si také vědom, že plány, jež s sebou vezu, jsou nedokonalé, neúplné. Budu je musít na místě měniti. Cítím, že moje nastávající práce pro chemickou pětiletku bude především bojem proti nepřipravenosti pětiletky, proti staleté zaostalosti ruského pracovníka, proti stepi, proti podnebí, proti sovětskému činovníku samému. Vezu si totiž z Moskvy zkušenosti o sovětském aparátu a nejsou nejlepší.

Ale jedu s chutí, jedu s nadšením. Nejsem komunistou, ač mne snad za komunistu považují. Připíjel jsem v Moskvě na zdraví všech možných proletariátů světa a vždy jsem se snažil nehaniti nového sociálního řádu. Pracoval jsem pro Sověty pilně a v Cukrtrustu jsem nezameškal jediného pracovního dne. Nemohou než pokládati mne za partiijního, vždyť při sbírce „Odpověď Briandovi“ — sbírka na ruské zepeliny — dal jsem jim 30 rublů ve dvou splátkách po 15 rublech a oni mne všude dávali za vzor. Dávali mne hlavně za vzor rakouskému komunistovi R., od kterého chtěli také 30 rublů, ale dostali jen pět. (R. mi moji štědrost hrozně vytýkal, a když jsem mu řekl, že jsem dal svůj příspěvek jako sportsmán, řekl zlostně: „Aber, gehen Sie weg — das alles ist ein Unsinn . . .“) Cítím, že jedu budovati továrny a město Algu se zuřivostí nejsveřepějšího komunisty, nejvášnivějšího partizána. Proč to všechno? Nejsem komunistou, nemohu jím být, a přece bych chtěl, aby se pětiletka Rusům zdařila. Jsem snad idealistou, ale vidím cosi krásného v tomto snu ruského lidu — mít vlastní průmysl, zaopatřiti si v půl dekadě dvacátého století to, co opomenuli zaopatřiti si ve století devatenáctém. Necítím se jen námezdníkem, cítím se pionýrem. Je to zvláštní pocit. A víím, že budu mít úspěch. Jsem si ovšem vědom, znaje rozlohu Rusí a duši ruského lidu, že ani pět pětiletok nestačí Sovětům, aby se osamostatnily od ostatního světa. Takový sen je neuskutečnitelný pro kteroukoliv zemi světa a musil by vésti k zániku té země dříve či později. Ale — přiznám se — přes toto nadšení pro pětiletku nemohl jsem nikdy sympatisovati s neúprosným ztročením ruského lidu, pracujícího na stavbě této moderní pyramidy.

23.

Duše země jezdí v jejích vlcích. Jede i druhou třídou, částečně. V mém vagoně mají sousední kupé zabráno dva čekisté (členové GPU). Jedou z Moskvy se státními listinami do Samary. Jsou to sympatičtí lidé, dávám jim cigarety, vyprávějí mi o svých hrdinných činech za revoluce. Starší z nich, zdá se podle jeho vyprávění, byl postrachem bílé armády Mamontovy. Druhý je mladý voják. Nechávám je vyprávět a říkám jim, že jsem inostranným expertem. Více jim neříkám, neboť musím vyslechnouti jejich anekdoty. Prostí čekisté vyprávějí jadrné anekdoty všeobecného rázu, vyšší čekisté (poznal jsem je ze zkušenosti) vyprávějí nejraději peprné anekdoty o sovětských pohlavarech a pětiletce.

Se zeměpisnou šířkou mění se v Rusku charakter čekistů. Čím více na jih, tím panovačnějšími a náročnějšími se jeví. Moji moskevští hrdinové vystupují v Samaře a jejich kupé,

čtyřlůžkové, obsazují dva čekisté samarští. Také tito mají s sebou balíky státních dokumentů. Tyto dokumenty zabírají půl kupé. Jedou do Aktjubinska a jsou zřejmě pro jakousi příčinu nespokojeni. Obcházejí mé kupé, nakukují dovnitř a jednájí cosi s průvodčím. Nevšímám si jich valně, ale neujde mi, že sousední velké kupé, bezlůžkové, v němž sedí mnoho cestujících, se začíná o cosi interesovati. Cosi visí ve vzduchu a brzy to praskne.

A prasklo to. Nepořídili u důstojníků, kteří jedou v jiném lůžkovém kupé. Průvodčí mi důvěrně sděluje, že žádali na důstojnících, aby jim kupé uprázdnil, a tito je poslali k čertu. Čekisté mají v sousedním vagoně děvčata, blíží se noc.

Konečně se odvažují na mne. Zaslechli můj ruský rozhovor s průvodčím, pokládají mne za Rusa, troufají si. Slušně, ale určitě žádají na mně, abych jim kupé uprázdnil, vždyť beztoho nepotřebují dvou lůžek. Odpovídám, že obě lůžka jsou zaplacená a že jim do toho nic není, je-li druhé lůžko prázdné. Již v Novosergijsku telefonují čekisté do Orenburku tamější GPU. Když se procházíme v Orenburku na peroně, přistoupí ke mně velitel místní GPU a táže se po čísle mého kupé. Odpovídám a vracím se ihned do vlaku. Čekisté jsou zatím v náčelníkově kanceláři. Po několika minutách klepe náčelník orenburgské GPU na dvěře mého kupé a ptá se mne po dokumentech. Zdá se, že je rozhodnut. Ukazuje mi průvodní list Chemo-Trustu, označující mne za hlavního architekta v Alze. Čte, dává paty k sobě, uklání se a praví: „Promiňte.“ GPU jsou privilegovanou kastou v SSSR, ale inostranní specialisti přece se těší jistému respektu.

Abych mladistvým čekistům ukázal, že si se svým oddělením mohu dělati co chci, přenechávám kupé na část noci a den dvěma studentům sedícím na chodbě. Jest to ona a ona, oba stipendisté z Oděsy. Dostali, za vzorný prospěch ve studiích, volnou okružní jízdenku z Oděsy na Leningrad, do Moskvy, Orenburgu a dolů až do Buchary. Odtamtud do Baku, odtud do Novorossijska a po Černém moři zpět do Oděsy. Nejsou oddáni, jsou oba přibližně osmnáctiletí. On je studentem kinooperatérství, ona filosofka. Nejlépe se jim líbilo v Charkově, kde je nejlaciněji, nejméně v Leningradě, kde je nejdražší. Stravování jejich stipendium nezahrnuje.

Celý vagon je zřejmě potěšen neúspěchem bujných čekistů, a padají mnohé vtípy. Ale jsme již v Aktjubinsku, mém příštím okresním městě, a na peroně čeká již můj moskevský technik. Jízda letadlem stála jej sto rublů, a zatím co vypijí větší obsah láhve vína, jež objednávám na oslavu shledání, táže se mne, kdo mu těch sto rublů zaplatí. Slibuji mu, že to zaneseme do cestovního účtu, ačkoliv mám na takovéto mimořádné výdaje paušál jen 124 rublů měsíčně. Za několik hodin potom vystupujeme již v Alze.

Alga. Nesmírně rovná krajina, písek, stepní tráva, žlutá a řídká, červencová. Musím telefonovati ze stanice do baráku, v němž sídlí hospodářský náčelník stavby, aby poslali kočího pro zavazadla. Přijíždí, je to Kirgiz, má na sobě kožich, beranici a vysoké boty. Je starý asi šest desítek let, v Kirgizsku se počítá život jen na dekady, léta nemají význam. Žertuji s ním, neboť mi říká, že je dosud svobodný. „Nechtěl by ses oženiti s inostrannou (cizinkou)?“ „Ó, to ano!“ „Nuže počkej chvíli, přijede moje paní.“ „To nesmím,“ odpovídá Kirgiz. Jedeme na obyčejném voze taženém jedním koněm a sedíme na seně. Nedaleko jest viděti bílý pruh řeky Ileku, jež v tomto místě teče na povrchu země, ačkoliv značná část proudu ubírá se podzemím. Ani stromu v celém kraji, zřídka kdy křovisko. Přes cestu plazí se spousta malých stepních zmijí, k vůli nimž třeba v této

krajině nositi stále vysoké boty. Přes početnost těchto plazů nezemřel za mého pobytu v Alze na uštknutí ani jeden člověk, zato jsem viděl hada uštknouti březí čubu, která na kousnutí reagovala vedle bolestného zakvičení předčasným vrhnutím mláďat.

Přijíždíme k baráku z tenkého dřeva. Tam bydlí hospodářský náčelník stavby, ale ještě spí. Je velmi časně zrána, ale služka ho na mé vyzvání budí. Úspěch pětiletky spočívá velmi mnoho v tom, že inostranní budí domorodé bezohledně.

Po čtvrt hodině náčelník přichází, vítá mne, ukazuje mi dekret. Dává podávati snídaní, čaj, bílý chléb a máslo. Po snídani nám vykazuje pokoj se dvěma lůžky k odpočinku. Je šest hodin ráno, ale já vstávám již za tři hodiny, nechám technika spáti a vyhledávám náčelníka. Říkám mu, aby dal zapráhnouti, že bych si rád prohlédl stavební místo. Náčelník je udiven, že tak brzy chci začít pracovat, neboť podle předpisů mám po cestě nárok na šestidenní odpočinek s plnými cestovními dietami. Odpovídám, že jsem přijel do Algy stavět pětiletku a že hodlám začít hned. „Charašó,“ praví a telefonuje do konného dvora pro potah a vůz. Před příjezdem vozu oznamuji mu, že nehodlám spáti v baráku, dokud nepostavím barák zcela nový, na který jsem objednal materiál z Ukrajiny před svým odjezdem z Moskvy. Důvodem, proč chci zatím spáti ve stanu, jest přílišné horko v baráku a štěnice, tato pohroma širošíře máti Rusi. Mám stany po ruce a ještě téhož večera spím ve stanu.

Toho dne jezdíme celý den krajinou, bez přestávky, až do 4. hod. odpoledne. Mám v ruce situační plán, přivezený z Moskvy, a jsem záhy orientován. Staveniště továren i města jest blízko železniční trati. Mezi továrnou a městem bude park. Z řeky povedeme pitnou a užitkovou vodu. U řeky jest konný dvůr — stany pro lidi a asi sto dvacet párů koní a velbloudů volně se pasoucích. Za řekou jeví se mi půda vhodnou k založení velké zelinářské zahrady. Náčelník praví, že našel již místo, kde je vhodná hlína na děláni cihel. Je to asi půl hodiny cesty při trati, jižně od stanice. Jedeme tam, máme s sebou rýč, zkoumám hlínu. Nehodí se, je příliš mastná, musila by se míchat. O něco vpravo nalézám velmi dobrou hlínu na cihly. „Zde bude státi cihelna,“ určuji a zakresluji. Náčelník ví o dobrém kameni, zcela blízko. Jedem tam a shledávám kámen plný železné rudy, hrudovitý, nevhodný. Jedeme dále stepí a děláme občasně sruby na vyvýšených místech. Asi 14 km od budoucího města nalézám vápenec. „Zde budou lomy na vápenec,“ určuji. Vracíme se obloukem zpět a asi uprostřed cesty nalézáme konečně stavební kámen. Je však měkký a budu ho moci užiti jen k provisorním a méně důležitým stavbám. Na stavbu průmyslových závodů bude nám naléztí kámen tvrdší. Ten budeme hledati v příštích dnech.

Vracíme se, jsou 4 hodiny odpoledne a jsme oba hladovi. Necítím se unaven. Obědváme boršč a pečené berančí maso s restovanými brambory. Připíjeme ovčí mléko. Táži se po počtu dělnictva a počtu techniků. Zvídám, že dělníků je dvě stě, techniků šest, včetně s mým technikem. Dělníci jsou většinou domorodí, Kirgizové, a bydlí v koňském táboře a okolních jurtech. Technický personál bydlí s náčelníkem v baráku. Žádám náčelníka, aby svolal všechny techniky na schůzi, kterou určuji na šestou hodinu. Přicházejí přesně, představují se jim a vyptávám se jich, kde a jak dlouho pracovali na stavbách. A ihned jim určuji jejich příští místa: 1. Sumov, Ukrajinec, povede stavbu města, jež má sestávati ze 16 čtyřpatrových domů 90 metrů dlouhých a 14 metrů širokých, s kapacitou 2000 obyvatel. Rovněž bude dohlížeti na stavby přilehlé, školu, pekárnu, nemocnici, odbornou školu chemickou, centrální jídelnu a tržnici. 2. Šev-

čenko, geometr, rovněž Ukrajinec, dostává příkaz, aby ihned dal se do výměry města, jeho ulic, parku a traťové odbočky, částečně podle plánu. (Bočná kolej z trati do závodů v původním plánu nebyla.) Současně jej ustanovují budoucím správcem cihelny pod městem. 3. Bývalého carského plukovníka (ne všichni plukovníci byli povražděni) ustanovují správcem vápenného a kamenného lomu. 4. Burjanova, mladého sovětského inženýra, určují svým zástupcem a vedoucím projekční kanceláře. 5. Mělnikovu, rovněž Ukrajinci, pravím, že bude se mnou hledati tvrdý kámen pro základy továrny a 6. svého technika určují pro kancelář mzdovou a statistickou. (Pokračování.)

literatura a umění

Hovory s nakladateli

(Jan Laichter.)

I.

Ani kniha neunikla krizi, jejíž příboj zvláště v posledních měsících hrozivě sílí. Obchod knihami bývá dokonce označován za nejpostiženější. Mohli jsme v uplynulých letech číst v našich časopisech řadu stížností, stupňovaných až do opravdových nářků. Vyslovili se o krizi v různých anketách různí nakladatelé: souhrn jejich projevů vyzněl negativně, i když tu a tam nechyběly hlasy optimismu. Všechny podobné ankety a zpovědi mají ovšem slabiny těžko odstranitelné. Protože nejde jen o kulturu, s jejímiž hesly se nikdo netají, ale také — a někdy hlavně — o obchod — a tu, jak známo, nelze čekat stoprocentní upřímnost. A bez té upřímnosti se dá těžko dojít k nějakému přesnému obrazu situace. Má-li na příklad nakladatel říci, kolik na té knize prodělal, je nepoměrně sdílnější, než když by měl říci, kolik doopravdy vydělal na knize. A konečně někdy se člověk ani ztrátou nerad chlubí.

Jindy nejde o překážky tohoto intimního druhu, jako jsou autorské honoráře, počet výtisků vydaných a prodaných. Jindy překáží přehledu nedostatek přesnějších dat, zaviněný ovšem zase většinou zjevem, o němž píšeme výše, neochotou informovat přesně a odhalit se v bilanci. Bez takové statistiky, o kterou by bylo možno opřít rozbor situace aspoň v hlavních rysech, se těžko pracuje. Četli jsme statistiku — bude o ní ještě řeč — operující číslky podezřele ilusorními.

Přece však není vyloučeno, přiblížit se vystihnutí skutečné situace knihy o něco víc, než se to podařilo při dosavadních anketách. Chceme se o to pokusit. Ostatně od doby poslední větší ankety toho druhu se zase leccos změnilo, jak je přirozené zvláště u tohoto artiklu, typického nad jiné závislostí na bezprostřední reakci spotřebitelů. Přijde se při hovorech s nakladateli a knihkupci — pražskými i venkovskými, českými, slovenskými i německými — na nejednu změněnou, nebo docela novou skutečnost, na nové úkoly, nové překážky, nové možnosti.

Půjde nám hlavně o dvě věci: podívat se — pokud nám to interviewování dovolí a pokud nás pustí do svého království — jaká je doopravdy situace knihv v jejich podniku, ve všech podstatných nebo pro dotyčné nakladatelství individuálně zajímavých složkách. A za druhé zachytit tendenci reformy knižní výroby i jejího odbytu, reformy, kterou moderně za-

ložení nakladatelé i knihkupci považují za nutnou — a k níž budou konec konců donuceni ryze obchodními argumenty i ti, kdož moderně založení nejsou, protože modernost záleží ve schopnosti vycítit vývoj a postavit se co nejdřív tam, kam ostatní přijdou později, ať z vlastní iniciativy, nebo mechanicky. Pokud jsme ťukali na tuto stránku věci, našli jsme nejeden konkrétní návrh, který se brzo bude musit vzít v úvahu.

Nejdřív pan Laichter.

Přijímá nás starý pán, zakladatel jednoho z nejstarších a beze sporu nejvýznamnějších nakladatelských našich domů. Stačí podívat se letmo do seznamu knih vydaných u Laichtrů, abychom si uvědomili, jak chudá by byla česká literatura bez tohoto domu u Riegrových sadů, který nijak neprozrazuje krizi české knihy. Vyšla tu řada základních děl literatury vědecké i beletrie. K zakladateli a dosavadnímu kapitánovi firmy se k rozhovoru připojuje i jeden z jeho synů, pracující v nakladatelství po boku otce, dr. František Laichter. První naše otázka se týká

„Naší Doby“.

Zůstává dosud kádr masarykovských čtenářů, pokud žijí, a z jakých vrstev se hlásí noví představitelé?

Kádr masarykovských čtenářů rozhodně zůstává. V době světové války — „Naše Doba“ vycházela po celou dobu války s výjimkou roku 1915, kdy byla vydána jen polovina čísel — klesl počet abonentů o 400. Proto vycházela s finanční ztrátou. Po válce se ujal jejího redigování profesor Drtina, po jeho smrti profesor Macek, za jehož vedení dostoupil náklad „Naší Doby“ skoro té výše, jakou měl za redakce Masarykovy. Z těch, kdo se stali po válce novými předplatiteli, je většina z vrstev vychovatelských — a to byl i před válkou hlavní kádr čtenářů naší revue. Pokud jde o ostatní vrstvy, nemáme po ruce statistiku a nebylo by možno rychle ji pořídit. Ale zhruba se dá říci, že noví vyznavači „Naší Doby“ jsou většinou lékaři, právníci, ale i důstojníci a četníci. Při agitaci pro „Naší Dobu“ byl nejmenší výsledek mezi techniky. Za redakce prof. Macka cítíme, že revue nachází nejživější ohlas u lidí aktivistického založení, lidí myslících hospodářsky a sociálně. Články prof. Macka „Peníze, práce a politika“, které jsme přetiskli z „Naší Doby“ knižně, šly na příklad bez jakékoliv zvláštní reklamy rychle na odbyt.

Oba Laichtrové, otec i syn, svorně přiznávají jednu bolest: úplně se změnil vztah české žurnalistiky k „Naší Době“: ačkoliv dříve patřila k nejcitovanějším revuím a každý její podnět měl odtud otevřenou cestu do veřejnosti, dnes denní tisk revui úplně ignoruje. V našich novinách je vůbec zanedbáván tolik důležitý přehled tisku, který znamená obohacení obsahu a je součástí všech zahraničních novin, jen trochu náročných. „Naše Doba“ je v tom směru obětí doby, která — u nás — není přízniva vydávání skutečné revue, což neznamena jen týdeník, jakých dnes vychází několik. Je zajímavé, že se u nás vedle „Naší Doby“ nově neujmul ani jediný pokus o vytvoření skutečné revue, jakých mají Němci nebo Francouzi velkou řadu a bez nichž si není možno představit zahraniční kulturní živel. Revue, kde by mohli autoři ukládat i delší studie, a hlavně průpravné studie ke svým dílům, náčrtu nebo zlomky. Tím divnější je, že víc neprorazí „Naše Doba“ jako jediná revue toho rázu. Místo zašlé Kaprasovy

„České revue“ přikročila národní demokracie k vydávání týdeníku „Modrá revue“, místo národně sociální Zenklovy revue „Budoucnost“ se ujal jen týdeník „Sobotka“ — není u nás pro revue půda. Chtěl bych „Naši Dobu“ zvětšit, ale poměry to nedovolují. Protože se nechceme přizpůsobovat revuim týdenním nebo čtrnáctidenním, a protože je inserce jako jediný propagační prostředek dnes velmi drahá, musíme se držet jejího dnešního rozsahu.

Druhá řada otázek se týkala

autorských honorářů.

Dnes znamená autorský honorář proti dřívějšímu velkou položku, říká pan Laichter. Zvláště když tiskneme do zásoby, musíme zaplatit najednou honorář a náklad zůstane dlouho ležet. Dnes je — proti dřívějšímu — tendence tisknout menší náklad. To proto, že dnes knihy rychleji stárnou. Dnes vydaná kniha upadne za dvě leta v zapomenutí. Dřív jsem byl zvyklý investicím na deset, patnáct let. Že knihy tak rychle stárnou, způsobuje také dnešní překotné vydávání.

Zájem o poučné edice není tak všeobecný a intenzivní, jako před válkou. Vysvětlují si to tím: před válkou v ovzduší negace proti Rakousku se český člověk poctivě připravoval, aby byl pevný k boji, který věděl, že musí svést. Po převratu se oslabil přímý zájem na zlepšení úrovně, cesta vpřed a nahoru pozbyla nejtěžších překážek. „Dějiny české literatury“, Jelínkovu „Státovědu“, nebo „Politické dějiny“ jsem nevydával pro odborníky, byl o ně široký zájem u průměrných čtenářů. Dnes vidím u mladší generace nápadný a historismus.

Neplaiduji však pro snížení autorských honorářů — a to ne proto, jak mě podezříváte, že bych se bál vzít na sebe odium nakladatele, který by to otevřeně řekl. Někde se předhánějí ve výši autorských honorářů — takže se autorská položka vyrovná sumě všech ostatních položek výroby knihy. Nemůžeme ovšem mluvit o honorářích za vysoké náklady, s těmi nemáme zkušenosti, ale při nižších nákladech pokládáme náš honorář za správný. Bylo by snad dobré vyplácet honorář hotově za polovinu nákladu a z druhé poloviny vyplácet až podle odbytu knihy. Autor by tak byl zúčastněn na risiku prodeje své knihy, nakladateli by bylo vydání usnadněno.

Z našich edic je největší zájem o filosofickou knihovnu, započatou v únoru 1931. Nejrychlejší odprodej zaznamenaly Rádlovy „Dějiny filosofie“, několikrát jsme musili přitiskovat. Myslíme, že důvod zájmu o tuto knihu je v osvětlení hlubší spojitosti mezi teorií a praxí, ve zdůraznění, že nestačí, aby měl člověk ke světu a životu jen divácké stanovisko. Je třeba vyvodit volné důsledky, to je hlavní princip Rádlových „Dějin filosofie“, které znamenají přehodnocení dnešního myšlení.

Propagace knihy:

mnoho našich lidí jelo do Ameriky, aby tam propagovali naši knihu. To všechno jsme necítili, ale když po Americe cestoval a přednášel Karel Pelant, cítil jsem to v nakladatelství hned. V tom smyslu byla neocenitelná na příklad Drtinova přednášková působnost ve východních Čechách, třeba na Náchodsku. Po jeho činnosti se v Náchodě mohl klidně usadit knihkupec — byl to Chrastina. Vůbec propagace knihy přednáškami byla z nejdůležitějších složek.

Jak kupují knihy naši lidé, kteří zbohatli?

Dnes živnostníci, továrníci, kupci, statkáři — až na několik dřívějších věrných odběratelů — ne kupují nic. Pokud uznali tito lidé za nutné koupit si knihy, nebylo to nic víc, než kus nábytku, bez výběru a bez jakéhokoliv vztahu. Nemají na knihy kdy, ani zájem o ně. Když už, tedy si knihu vypůjčí — ale i to je podle našich zkušeností výjimka.

Učitelé jsou dosud hlavní odběratelé, ale daleko ne v té míře, jako dřív. Po restrikci platů se většina z nich vzdala ostentativně osvětové práce a tím poklesla i položka, věnovaná dříve na nákup knih. Vzdělanecky jsou a byli čilejší, pokrokovější a chtivější poznání, než středoškolská profesori, jež se snaží dohnat. Na učitelstvu se nemá šetřit, to není výdaj, který by se nerentoval, jejich vliv je přece tak veliký.

Ještě pokud jde o poměr knih a novin: časopisy by měly reorganizovat kulturní hlídky, které mají podávat přehled kulturního dění. Sem patří nutnost soustavných recenzí o knihách i přednáškách a o všem, co má kulturní hodnotu. O několika významných knihách, které jsme vydali na příklad v knihovně „Otázky a názory“, nevyšel nikde nebo skoro nikde referát.

Dr. F. K.

život a instituce

Ferd. Peroutka:

O člancích, které vzbudily pohoršení

IV.

Ve spojení — nebo jako následek?

Pan dr. Rádl, vyličiv proměnadu sekretu, praví, že ona proměnada „ve spojení s určitou reakcí nervů“ vytváří známé záznaky lásky. Nejsem si jist, vyjádřil-li se tak proto, že má rád elegantní aforistický způsob, nebo proto, že je materialista. Musím trvat na tom, aby byla vyjasněna tato stylistická maličkost. Pan dr. Rádl tedy mluví o proměnadě sekretu „ve spojení“ s určitou reakcí nervů. Bereme-li to tak, jak je to psáno, musíme si mysliti, že autor má úmysl podrobiti sexuální oblast materialistické psychologii: nervová erotická reakce pokládá se tu buď za něco, co vzniká současně s příjemnými pocity, vzbuzovanými proměnadou sekretu, nebo co dokonce je vedlejší produkt nebo následek oné proměnady. Je-li to takto míněno, je to hrubá materialistická chyba. Pan dr. Rádl v tom, co jsme si dovolili nazvati jeho definiční lásky, věnuje čtyři řádky vyličení všech podrobností proměnady sekretu, a „určitou reakci nervů“ odbývá právě těmito třemi slovy. Kdyby podrobněji mělo býti jednáno o tom, co je hlavní, musil by asi svou výmluvnost obrátiti. Není fakt, že proměnada sekretu se děje ve spojení s určitou reakcí nervů, nýbrž fakt jest, že se děje jako následek určité reakce nervů. Ona nervová reakce (nemyslí-li ovšem autor pouhé pocity v páteři) jest jako jiskra, která rozhybe složitý mechanismus testů, epididymidy, odvodného ductu, ampully a ductu ejaculatoria. Jak nás poučuje analýsa impotence, kterou důkladně provedla psychoanalytická škola, tento přírodou důmyslně propracovaný mechanismus nehybně odpočívá, není-li jeho ma-

jitel předem schopen dostatečně silné reakce nervové. Ta musí předcházeti, má-li nastati celý onen interessantní pohyb ve fyziologii, který nám byl tak důkladně vylíčen. Ve stylisaci, kterou čteme, vypadá to tak, jako by autor mínil, že pokud bude trvati ona promenáda sekretu, dotud bude trvati i reakce nervů a „soukromé potěšení“. Pravda jest opačná: dokud bude trvati reakce nervů, dotud bude trvati i ona promenáda. Láska není promenáda sekretu ve spojení s reakcí nervů a soukromým potěšením, nýbrž láska jest reakce nervů a soukromé potěšení ve spojení s promenádou sekretu. Někdy, dokonce i bez ní, jak jest dostatečně známo. Možná, že toho vyházování milionů a psaní básní, jež p. dr. Rádl vidí jako nesporné znaky erotického zanícení, bylo vyplýváno stejně, ne-li více, na reakci nervů bez spojení s promenádou sekretu (což jest možno pokládati za vědecký opis starých slov: nešťastná láska). Pro přísného materialistu, který vždy hned spěchá se podívatí do krajiny epididymidy a odvodného ductu, aby tam našel lásku, vlastně by vůbec bylo nesnadno uznati jev nešťastné lásky, neboť při ní není jeho oblíbených tělesných dějů.

Jestliže by to nebylo pokládáno za nevhodné, pokusil bych se toto vše osvětliti na příměru s lokomotivou: je jen částečná pravda, že lokomotiva jede proto, že se v ní děje promenáda páry, shromažďující se v kotli a pokračující různými odvodnými ducty, v jejichž podrobném popisu a vyjmenování mi brání politováníhodný nedostatek technického vzdělání, až k pístu. Úplná pravda jest, že tak se děje teprve v onom okamžiku, kdy člověk, mající úmysl někam se dostatí, pohne jakousi pákou. Je tedy jízda lokomotivy určité záměrné hnutí lidské mysli, jehožto následkem jest uvolnění promenády páry, jako jest láska určité (ovšem žalostně málo záměrné) hnutí lidské mysli, jehož následkem je uvolnění promenády sekretu.

Z důležitosti, kterou, jak vidno, příkládám v erotice prvotní nervové reakci, vyplývá nepochybně tolik, že nemá-li býti erotika zeslabována, nesmějí býti ani zeslabovány možnosti nervové reakce. Požádal jsem o dovolení, abych směl mluvití o takových choullostivých věcech, jako jest jistě nepřilíš veřejná otázka potence. Pravím tedy — a budiž to přijato jakožto tvrzení základní ceny — že potence má duševní základy, jež nesmějí býti porušeny. Dostatečně silná nervová reakce jest pro potenci asi tolik, jako strojvůdce pro lokomotivu. Stejně dlouho byste marně čekali u kolejí, že se lokomotiva sama rozjede, jako že promenáda sekretu bude fungovat bez silné představy, která ji uvolní.

Jeden z ostatních fyziologických faktorů?

Pan dr. Rádl, jenž, jak se zdá, jen podpatkem se zachytil nad propastí úplného materialismu v těchto věcech, mluví o sexualitě zejména jakožto o jednom z „ostatních fyziologických faktorů“. Ale analýsa impotence ukazuje, že to není jeden z ostatních fyziologických činitelů, a duchovní původ některých sexuálních poruch ukazuje, že právě tak bychom mohli mluvití o psaní jakožto o jednom z ostatních fyzických úkonů, poněvadž se při tom naše ruka pohybuje. Smrkat a kýchat je možno bez intervence duše — ale čím dále vzdaluje se člověk od svých divošských počátků, tím méně se mu daří spát se ženou bez účasti duše.

Nechci tu líčiti účast duše jakožto živel morální; nemá to co dělat s morálkou; leckdy dokonce duše rozvášní tělo právě tím, že mu pohlavní akt představí jako nemorální a že mu dodá všechnu pronikavou přitažlivost hříchu. Účast duše je mi tu nikoliv, jak staří idealisté hlásali, posvěcením, nýbrž zatím kořením sexuálních vztahů; nervová reakce tím jest prudší, čím více lákavosti a vábivosti podařilo se duši dodatí sexuálnímu objektu. Dovedl bych leccos uvéstí na obhajobu sexuální morálky. Ale zde zatím nemluví o duševních principech lásky ve prospěch morálky, nýbrž ve prospěch rozkoše, neboť doufám, že se tak snadněji dorozumím s duchem doby.

V lásce, i v tělesné lásce, je duševní živel můstkem odrazu, a jestliže duševní předpoklady se poruší, zklame i fyziologie. Bylo značným překvapením pro lékaře, když jednoho dne definitivně zjistili, že impotenci nelze vyléčiti sebe důmyslnější elektrisací, sprchami a masáží páteře, a když poznali, že podobné vady ve fungování organismu nemohou odstranit přímým působením na organismus, nýbrž jen oklikou přes léčení duše. Stekelovy monografie o impotenci muže a frigiditě ženy jsou z největších výkonů psychoanalytické školy. A co dokazují? Dokazují, jestliže se velmi nemýlím, tolik, že sexualita není jen „jedním z ostatních fyziologických faktorů“, nýbrž že na jejím dně jest duše.

„Láska klade stále větší požadavky na účast duše,“ praví psychoanalytik, tedy věru dosti moderní vědec. Pan dr. Rádl citoval slušný počet nejmodernějších autorit, většinou z oboru filosofického nebo sociologického. Citujme tedy také aspoň několik vět, z nichž se ukáže základní nálada knihy „Die Geschlechtsskalte der Frau“ od W. Stekela, jemuž rovněž nelze upřítí nejmodernější autoritativnost:

Jsme materialisticky zvyklí podceňovat duševního činitele v lásce. Ale jsou výše diferencovaní lidé, u nichž láska musí dělat okliku přes duševní. Žena nyní chce, aby muž na ni působil duševně (v knize „Die Impotenz des Mannes“ dokazuje Stekel totéž o muži). Psychoanalýsa frigiditě to stále dokazuje. Tím se stavím na odpor Freudově škole, která zná jen sexuální formu lásky. Duševní požadavky ovšem velmi komplikují volbu erotickou. Jsou případy frigiditě, které lze vysvětlit jen tím, že muž ne našel přístup k duši ženy. Moderní žena jest Šípková Růženka a čeká na osvobození. Ale osvobození nesmí jítí jen přes tělo.

Impotence nebo frigidita bývá vítězství duše nad tělem, mozku nad páteří. Frigidita je duševní, ne organický symptom. „Nemohu“ znamená „nechci!“. Každé znásilnění Já se vymstí, i znásilnění morálnosti.

Citují nikoliv filosofa, jenž mívá profesionální zálibu ve slovu „duše“, nýbrž lékaře, jenž jest považován za zástupce nejmaterialističtějšího druhu z lidského rodu.

Kdo se snaží všechny sexuální zjevy vyložit fyzicky, aby nedal sexualitě povýšit se nad roli „jednoho z ostatních fyziologických faktorů“, musí ztroskotat před některými zjevy. Nemůže uspokojivě vyložit ani fakt impotence, tohoto stavu duševní bezmocnosti při dokonalém stavu orgánů tělesných. V sexualitě je více duševního prvku, více faustovského problému, vůle k moci, touhy po ovládnání a uplatnění osobnosti, je v tom i více napodobování, než jsou ochotní připustit přísní materialisté. Tito, kdyby chtěli logicky rozvíjet svou nauku, musili by z faktu, že Don Juan byl erotický rekordman, usuzovat na fakt, že byl fyzický atlet, a že jeho erotická dobrodružství byla vyzářováním jeho fyziologie. Ale Don Juan je daleko více psychologický

než fyziologický zjev: ne pobouřené pohlavní žlázy, ale pobouřená duše. Anatom by mohl věčně pátrat nožikem v lidském těle, a nenašel by rozluštění záhady donjuanismu.

Jakou má toto zjišťování duševní stránky souvislost s články, které vzbudily pohoršení? Existuje tato velmi důležitá souvislost: patří-li duševní stránka mezi podmínky lásky, musíme při jakémkoliv novém uspořádání sexuálních poměrů dbáti také toho, abychom duševní stránku neporušili, nechceme-li se jako výsledku dočkat zeslabení lásky. Podle materialistické psychologie muž a žena v objetí musili by vždy dávatí týž výsledek. Ale není to pravda. Psychiatrové podávají zprávy o poruchách a katastrofách spojení mužů a žen i se zdravou fyziologií. To se přihází všude tam, kde byla zanedbána duševní stránka. Velmi tedy souvisí s naším tématem, zda zvěcnění, uvolnění, zfyziologičtění lásky nepřineslo by škodu duševní stránce sexuality, a zda zmodernisování lásky by za určitých předpokladů neznamenal také její zeslabení. (Dokončení.)

Otto Rádl:

Camera obscura

V.

O neužitečné ústavní listině.

Censura je nebezpečná pouhou svou existencí. Zahuje nikoli jen v případech krajního donucení, nýbrž z prestižních důvodů. Proměňuje se poněáhu, aniž kdo měl čas si toho přesně povšimnouti, z instituce represivní v instituci preventivní.

Každá forma předběžné censure je u nás zakázána. Ale pro všechny české filmy forma preventivní censure kvete. Je provozována amatérsky ministerstvem vnitra a bez jakéhokoli zákonného zmocnění. Kterýkoliv český producent, který má starost, projde-li mu takový „Svejk“ nebo snad něco jiného před censurními úřady, podnikne, aby se bohu zalíbil, pout na Hradčany, do zadního traktu hned nad Starozámekými schody. Tu se mu dostává připomínek k zamýšlenému filmu ve formě: „Tohle to nedělejte, tohle s tím byste měl u nás potíže, tohle raději změňte takhle, tohle druhé bychom vám asi zakázali. My vám radíme otcovsky a nezištně, udělejte to tak, aby se nám to tu líbilo.“ Ještě nikdy po takové audienci se nenašel jediný producent, který by se odvážil míti jinou osobní zálibu a pokrokovější vkus, než vysoké ministerstvo.

Kromě této přímé předběžné censure, o níž vám v důvěrných chvílích budou vyprávěti všichni výrobci, existuje odstrašovací vliv dosavadní censure v praxe, jenž působí na dosud nevyrobené dílo stejným nátlakem. Český film musí do všech těch selanek a selhanek zůstatí zaklet, protože všechno je zakázáno. Zkuste jen napsati dílo ze současnosti, v němž by se ukazovala nezaměstnanost. Ačkoliv vás bázně zastavuje na všech ulicích a dívá se na vás nasměle za všech koutů pasáží a vchodů ke kavárnám. Pokuste se říci někde, že tihle lidé nežebrají z vrozeného peciválství ani z chronického povalečství, nýbrž proto, že vládnoucí lidé zavedli svět do takové situace, v níž desetina všeho lidstva by měla býti prostě odstřelena, poněvadž není pro ni ani jídla, ani práce. Zkuste to ukázati, že takový člověk je strašlivě pokouřen, uražen, a nešťasten, že ztratil kořeny svého života i vážnost k svému bytí.

Zkuste napsati film, který by líčil sexuální otázku dnešních mladých lidí, jejich volnější, ale ne právě radostnější pohlavní svobodu, která má v trampingu výraz bravurně vitální a v bídě mladých velkoměstských děvčat, která se odevzdávají pokusmo a nazdařbůh, nevědouce komu, a v důvěře, že tenhle snad je ten, který by ji chtěl mít navždycky, svůj výraz tragický. Zkuste napsati film o polygamii v dnešních rozložených manželstvích a promiskuitě v životě studující mládeže.

Položte jeden příběh do barákové kolonie na okraji Prahy. Nechte jednou říkati lidí ve filmu to, co říkají nahlas v elektrice, jedete-li pětkou do Vysočan. Zkuste to. Váš film se zaručeně nikdy nedostane před světla projekčních lamp. Bdí nad tím censura, aby se před ně nedostal, censura, která je uvědomělou institucí k falšování současného života.

Je třeba, abychom podali hlasité svědectví o tomto podvodu, který se děje s uměleckou přítomností, poněvadž by se mohlo státi, že by nějaký historiograf zítřka počal popisovati náš život v těchto dnech na podkladě konkrétních filmových pramenů, a dospěl by k tomu, že jsme byli všichni hlupáci. Omlouváme se mu: nebyli jsme všichni docela hloupí. Bděly však nad námi hloupé instituce.

Pět postelí.

Vedle druhů předběžné censure, které působí buď přímo nebo nepřímo na ráz filmovatelných námětů, máme paterou censure oficielní.

1. První je všeobecná filmová censura při ministerstvu vnitra se svými skoro identickými dvěma instancemi.

2. druhá je kontingentační komise při ministerstvu obchodu, která censuruje všechny české filmy po druhé posuzujíc, zaslouží-li si státní podpory.

3. Třetí je distribuční komise, sestavená z kruhů filmových průmyslníků a majitelů kin, která rozhoduje o filmech, které se mají v Praze promítati, a určuje nejen nepřípustnost německých versí u filmů vyrobených jiným jazykem, nýbrž přímo hodnotí i přípustnost filmů po stránce obsahové.

4. Komise, která určuje, má-li býti film uznán za kulturně výchovný, v níž má hlavní slovo ministerstvo školství. Jako kulturně výchovný může pak film požívatí zproštění od dávek, což znamená 20% zvýšení příjmů z něho.

5. Komise, která při ministerstvu vnitra s vyslechnutím znalců české Zemské komise pro péči o mládež rozhoduje o tom, má-li film zůstatí mládeži do 16. let nepřístupným, či má-li mládež na něj míti přístup. Což se povoluje minimálnímu procentu filmů.

Smutná ústavní listino, se svým nepravdivě ideálním pathosem o svobodě projevu. Film má svobodu projevu teprve tehdy, když prošel pěti prokrustovskými postelemi pěti různých instancí. Teprve skrz tyto postele se dostane na plátno. Vypadá to zrovna tak, jako dráha mladé holky, která dělá filmovou kariéru.

Desatero hlavních ctností.

Tato kariéra filmu je zajištěna teprve tehdy, kdy se vyhne šťastně všemu, čemu se mravný a doporučení hodný film vyhýbatí má. Má se vyhnouti deseti věcem, škodlivým pro demokratické diváky mladé i staré. Je deset daimonů, z nichž dobrých pět censura chválí a není o nich dovoleno než dobré říkati. Zbývají-

cích pět z nich censura zavrhuje, a beztrestně se k nim nikdo nepřiblížil. Zde jsou tato daimonia, k nimž přistupujte, filmoví umělci, jen s největší obezřelostí. Prvních pět je dobrých.

1. **Národnost.** Censura chrání všechno, co by se mohlo nějak dotknouti nacionálního citění kterékoli nacionality na světě. V čem vidí urážku národnosti, a které filmy a scény byly za dobu existence naší filmové censury z nacionálních důvodů zakázány, dovolíme si doložit podrobně po dokončení všeobecného výčtu.

2. **Náboženství.** Zaměstnání kněžské nesmí se líčiti jakožto stav augurů a haruspiků, kteří se neubrání úsměvu, když se spolu potkají. Každý profesionál kteréhokoli náboženství je dobrý, o čemž se nesluší diskutovati. *Delteilovo* a *Dreyerovo* „UTRPENÍ PANNY ORLEÁNSKÉ“ bylo zestříháno, že tomu nevěřilo. Náboženský cit se nesluší analyzovati. *Kingovo* *Vidoro* „HALLELUJAH“ bylo zestříháno, že proti tomu jednalo. Páni bohové různých náboženských stran jsou nezobrazitelní v lidské podobě. *Molnárovo* „LIL-LION“ bylo zestříháno ve versii němé i zvukové, za to, že se toho odvážilo.

3. **Úřady.** Po národnosti a pánu bohu přijde vrchnost pozemská. Všichni úředníci státní a veřejní jsou osoby ctihodné, tím ctihodnější, čím výše stoupá jejich úřední titul. Nejvíce jsou chráněni ministerští radové, poněvadž ti chodí do zasedání censurních sborů. Stejně jsou pod protektorátem i poslanci a ministři, jak vám dosvědčí hanebně zestříhaná úprava filmu *Jacquesa Feydera* „NOVÉ PANSTVO“, jež se musila hráti v našich kinech, a jak vám ukáže i hloupý zákaz filmu „HASEN-KLEIN ZA NIC NEMŮŽE“ z minulého měsíce, filmu, který nezdvořile líčí rapidní poslaneckou kariéru starého osla.

4. **Vojska a válka.** Vedle všeobecné ochrany úřední těši se dvě kategorie osob veřejně činných ještě přízni speciální. Především jsou to vojáci, kteří jsou chráněni stejně, jako jejich zaměstnání, válka. Ze všech válečných filmů, nejen z *Remarquova* a *Millestonova* díla „NA ZÁPADNÍ FRONTĚ KLID“, byly vystříhány rozsáhlé pasáže, které na cti urážely její veličenstvo válku. Válka je instituce demokratickými úřady přísně chráněná, jak ukážeme na konkrétních zákazech.

5. **Justice.** Spravedlnost není jen funkce lidská, není jen úsilím státu, který chce ze svých sil a s nedokonalou lidskou prozíravostí i s nedokonalými lidskými charaktery zajišťovati dodržování alespoň minimální občanské spravedlnosti. Nikoli. Úřady justiční jsou institucí božskou, soudci jsou nepodplatitelní, nikdy se nedopouštějí omylů, policisté jsou vzorem jemnosti a vybraného charakteru a nikdy se neuchýlí od nejvyšších ideálů, ať neřku, že by se snad někdy zamilovali do osoby nehodné. Každý policista, strážník i šerif na všech koncích světa musí býti proto zobrazován s úctou: zesměšnění policistů se stříhá stejně jako jakékoli náměty líčící spolupráci policisty s bandity, třebaže je to liaison z policejní historie často dokumentovaný a v dnešní Americe nad jiné oblíbený. Vězení jsou místem něžně lidského zacházení. Revolty ve vězeních musejí býti neúspěšné, v „LIDECH ZA MŘÍŽEMI“ od *Pavla Fejose* si z těchto důvodů censura pořádně zastříhala. *Ronnův* překrásný „LIDSKÝ ARSENÁL“ si odnesl proto úplný zákaz.

Patere hlavních hříchů.

6. **Hříchy proti mravnosti.** Ukazovati nahotu. Dotýkati se pravdivé otázek sexuálních. Zabývati

se sociálně sexuálními problémy, na př. prostitucí. *Pabstův* „DENÍK ZTRACENÉ“ ztratil pod naší censurní torturou celou polovinu své metráže. Nemravný je nedostatek obleku i ve filmech o životě cizích ras. Nemravné jsou i medicínské a klinické studie, dotýkající se porodů nebo operací: viz stříhy v *Tisséově* krásném traktátu „ŠTĚSTÍ A STRASTI MATEK“. Nemravný je každý syrový a nahý život, každá bezohledná reálnost lidských funkcí, jak ukazují stříhy v *Tolstého* „ŽIVÉ MRTVOLE“. Myslíme, že reálnosti nemůže býti ve filmu nikdy dosti. Censura však zastává opačný názor a trpí na pojem „přílišného realismu“. Srovnej stříhy v nejlepším českém filmu vůbec, v díle *Karla Junga* a *hansse* „TAKOVÝ JE ŽIVOT“. Níže proběheme ještě všechno ostatní, co je možno zařaditi do kategorie mravnosti v našich censurních zákazech.

7. **Hříchy proti politickému řádu.** *Deutschland*, *Maďarsko*, *František Josef I.*, *Vilém II.*, *Deutschlandslied*, *Panzerkreuzer Emden* a j. Revoluce na celém světě jsou věc, od níž raději co nejdále. Vzpoury a rebelie nepatří do našeho kina, ať se týkají jakékoli rasy. *Kozincevův* a *Traubergův* „MODRÝ EXPRESS“, pryč s ním. Dokazovati, že nějaký revolucionář nebo dokonce bolševik žijící v cizině není nezbytně zlodějem klenotů se zakazuje: *Erenburgova* a *Pabstova* „LÁSKA JANY NEYOVÉ“ se zakazuje. Ale to zasahuje už do příští kategorie.

8. **Bolševism.** Z politických hříchů musíme vykazati bolševismu zvláštní kategorii, poněvadž se trestá nejpřísněji a nejdalekosáhleji. Nejlépe by bylo zakázati všechny ruské filmy vůbec, ale působí to zatracené obtíže: předně proto, že ty filmy jsou opravdu geniální, a za druhé proto, že každý takový zákaz rozvíří tolik rámusu v novinách, který se rovná ve svých důsledcích docela výnosné propagandě pro sověty. Proto se alespoň vystříhalo ze všech ruských filmů vůbec všechno, co se dalo, *Eisensteinův* „KŘIŽNÍK POTĚMKIN“ odnesl to nejhanebněji. Úplně zakázány byly z nejpозорhodnějších ruských filmů: *Eisensteinových* „DESET DNŮ, KTERÉ OTŘÁSLY SVĚTEM“, *Pudovkinův* „KONEC PETROHRADU“, *Gorkého* a *Pudovkina* „MATKA“, *Uptonova* *Sinclaira* „JIMMY HIGGINS“, *Romův* „LIDSKÝ ARSENÁL“, *Kozincevův* a *Traubergův* „MODRÝ EXPRESS“, dále filmy „BAHNO PETROHRADU“, „HRDINA ALIM“, „RÁD BÍLÉHO ORLA“, „PO ZÁKONU“, „Z OHNĚ DO PLAMENE“, „VZPOURÁ NA LODI UTRICH“ a j.

9. **Hříchy proti sociálnímu řádu.** Zakazuje se jakákoli kritika sociálního řádu, v níž by se proti sobě stavělo bohatství a bída tak, aby z toho mohly býti vyvozovány určité dedukce, které by v tomto seskupení viděly něco nesprávného nebo chtěly nějak měniti svět. Socialism nepatří do biografu. Film o dějinách sociální demokracie a jejím potírání v jejích počátcích, s titulem „NA POČÁTKU BYLO SLOVO“ byl v celém svém rozsahu zakázán, ačkoliv byl čistě dokumentární. Uváděti do filmu třídy nebo určité vyhraněné nižší stavy se zapovídá: *Hauptmannovi* „TKALCI“ byli zdecimováni, jiné filmy také. Slovo kolektivum, kolektivisace se stříhá bez lítosti: i v přírodním filmu „BOJ O ŽIVOT“. Vůbec chudí lidé nesmějí býti ukazováni ve svém pravém smýšlení, je potřeba je ukazovati jako ony šťastlivce bez košile z pohádky *Boženy Němcové*.

10. **Fakt zločinnosti.** Od chudých lidí přejde-

me k vyvrženým, k nešťastným, ke zlým, ke všem outsiderům lidské společnosti, ke zlodějům a vrahům, k duševně chorým, a k typům patologickým. Každý zloděj musí býti líčen jako špatenka od kosti a gauner lítosti nehodný. Stříhá se všechno, kde je zločinec líčen se sebemenší jiskrou sympatie nebo lidského cítění. Lump musí zůstat lumpem, říká censurní sbor. Ubohý patologický typ z filmu „M“ Fritze Langa byl zakázán stejně jako Sternbergovy dokonale strhující obrazy „PODSVĚTÍ“, „RAZIA“ a „POSLEDNÍ CESTA“, které představují všechny tři umělecký vrchol kriminálního filmu. Zakázání byli pro zločinný námět i Fritze Langa „ŠPIONI“, v němž versi Wallaceovo „ŽABÍ BRATRSTVO“, slavný americký „Dr. EU MANCHU“ a nesčetné množství jiných románů. Jestliže největší množství parciálních stříhů ve filmech spadá do kategorie zákazů mravnostních, bylo nejvíce celých filmů zakázáno pro kriminální náměty. Ať už sloužily pouhé sensaci či uměleckému úsilí.

P á ž e z v y k l é n a b l a m á ž e .

Do těchto deseti kategorií můžeme zařaditi všechny censurní zákazy. Ačkoli naše censurní úřady nemají způsob svého rozhodování detailně předepsán, jako je tomu ve státech západních a ačkoli v maji naše censurní instituce legální možnost posuzovati každý jednotlivý případ jeho měřítky, přece vidíme, že se měřítko toho co je dovoleno a co je nedovoleno u nás kryjí s rozhodováním podle kasuistických předpisů západních, které jsme v předchozí části charakterisovali. Naše censura nemusí zakázati každý zločin, každé svedení, každé obnažení, jako západní censoři, které k tomu nutí detailní předpisy: náš censor může respektovati, že vražda u Sternberga není vraždou sprostého zabijáku, že deflorace v Czimmerově „ARIANĚ“ není pikantní záležitostí lascivní pornografie, že denudace u takového Stroheima ve „SVATEBNÍM POCHODU“ je kousavou obžalobou jednoho vymírajícího společenského řádu. Naše censura by mohla vzíti na všechny tyto momenty zřetel, mohla by respektovati umělce v jeho díle: ale naše censura toho nikdy nečiní. Naše censura by určitě ve filmové formě zakázala „Píseň písní“ jako svinstvo, biblické umučení jako sensacektivý masochismus, vise proroků jako chorobné fantasie, přičítící se dobrým mravům. Naše censura se prostě vždycky ohlíží pouze na to, co kdo říká, nikdy ne na to, kdo co říká.

Snad to činí z pouhé nevzdělanosti. V celém censurním sboru jistě zasedají členové, kteří při jménech Maxim Gorkij nebo Upton Sinclair nebo Ilja Erenburg mají reminiscence, že už je kdy slyšeli. Jména Erich Stroheim, King Vidor, Ilja Trauberg, Jean Renoir v nich určitě neevokují docela nic. A jsou to jména, na něž můžeme poskytnouti úvěr do pěkné výše. Ale naši censoři mají o filmové historii nezbytně takové znalosti, jaké by měl pro povolování směnečného úvěru vrátný banky. Jsou analfabeti ve filmové historii i ve filmové současnosti. Blamují se. Případy „ARIANY“, případ filmu „M“, případ Mamoulianových „ULIC VELKOMĚSTA“, a tolik jiných ukázalo, že se v druhé instanci censurní po objasňující tiskové kampani skoro stoprocentně odvolává, co se v první instanci pateticky proklamovalo. Tyhle ostudy nejsou nezbytně nutné a není naprosto třeba, aby stá-

tem vydržovaná instituce při ministerstvu vnitra svým rozhodováním budila dojem kolegia ze starých panen, které nevědí, co se děje kolem nich ve světě. Bez těchhle ostud by bylo možno rozhodovati tehdy, kdyby byli přibráni do censury zástupci filmových teoretiků, jak se stalo také už v Německu. Ale všechny návrhy na podobnou regeneraci censury vyšly na plano. Censura rozhoduje dále o filmu bez lidí ve filmu vzdělaných. Nechtě tedy odpovídá v pokoji, a skýtá látku k humoreskám.

(Pokračování.)

do ba a lid é

Dr. Ladislav P. Procházka:

Člověk, jenž šel před svou dobou

(Popper-Lynkeus.)

Ve své knížce o Popper-Lynkeusovi píše Coudenhove-Calergi: „Popperův pětáosmdesátiletý život byl jediný těžký existenční boj proti světu, ve kterém, zdá se, není už místa pro člověka, jehož myšlení je ideální a jehož chtění je nezištné a neosobní.“

Nesouhlasím: byl-li Popper velikým reformátorem a velikým myslitelem, jak Coudenhove i celá Popperova obec věří a propaguje — pak sdílel jen osud ostatních velikých lidí, jdoucích daleko před svou dobou a propagujících nové myšlenky. A nelze ani vyčítati lidstvu chladný poměr k novým teoriím: vyskytuje se jich příliš mnoho; čím větší a hlouběji zasahují, tím delší doby potřebují, aby byly promyšleny, prodebatovány, po případě vyzkoušeny. Srovnejme jenom s osudem učení Popperova učení Marxovo — mělo podobný osud, a jeho původce za svého živobytí také neviděl úspěchu svého díla. Stálo by za rozbor a přemýšlení, proč z dvou prací — Marxovy a Popper-Lynkeusovy — první pronikla, zpopularisovala se, probodovala si místo na slunci, a dostala se až do stadia pokusů ve velkém — kdežto druhá zůstává dodnes teoretickým námětem, známým jen poměrně malým kroužkům, málo propagována, ve stínu a bez nadějí na brzký postup na slunce a pokusné řešení.

Ale rozhodně tragedie je zde — v osudu učení; lidský osud Popperův byl smutný, ale v ocenění díla nehraje role: a ještě sám Popper — tak jak ho líčí jeho přátelé — osmdesátiletý, se světem vyrovnaný filosof, poutaný chorým tělem po pět let na lůžko, ale koncentrující všechny síly organismu do svého ducha a mozku, a vědomě se obětující pro svou ideu — jistě tento muž aspoň ve svém stáří byl dalek nářku na zlý osud. Musil věděti, že takový osud patří k osudu sociálního reformátora, a že je posvěcením životní práce.

Netřeba se proto příliš šířiti o zevních okolnostech jeho života: narodil se r. 1838 v českém Kolíně v bídě tamní židovské čtvrti; studoval techniku, stal se inženýrem, zabýval se zprvu technickými vynálezy drobnějšími i velikými; byl předbojovníkem techniky letecké, vydal o ní několik pojednání; tvrdí se, že on byl první, kdo odkryl princip přenašení elektřiny, aniž mohl nebo uměl svůj vynález hmotně zužitkovati. Měl ve svém zaměstnání, vázaném většinou na služební poměr, samé neúspěchy, hlavně proto, že byl žid; tato

zklamání a chatrné zdraví — pravděpodobně i nutnost oddati se cele práci na reformních plánech sociálních — přiměly ho brzy k opuštění dráhy technické; věnoval se cele svému myšlení a práci reformní, žil celý život ve Vídni v nedostatku, strádání, až v bídě, v posledních letech z milodarů a sbírek přátel; oženil se ve stáří se svou hospodyní, která ho věrně ošetřovala až do jeho smrti r. 1921.

Jeho dílo je obsáhlé; pro účel tohoto článku stačí vyjmouti jádro, a hlavně principy jeho reformy, které celé dílo jistě přežijí. Možno je zhustiti asi v tyto čtyři věty:

Každému člověku existenční minimum, které mu umožní bezstarostný život.

Každému člověku zabezpečení, že nebude trestán, neboť trest není nic jiného než pomstychtivost společnosti.

Každému člověku právo, určovati dobrovolně svou účast na válce.

Každému člověku svobodu myšlení, osvobození od jakéhokoliv státního náboženství.

Nebudu se šířiti o třech posledních větách a názorech: nejsou to ty, které zabezpečují dílu Popperovu trvalou cenu, nejsou také nijak původní.

První věta byla Popperem důkladně zpracována v jeho hlavním díle: „Die allgemeine Nährpflicht“. Je potíž s překladem tohoto titulu, znamenajícího i stěžejní program: Slovo „Nährpflicht“ voleno patrně jako souzvučné s „Wehrpflicht“: Popper navrhuje, nahraditi všeobecnou brannou povinnost službou, kterou mají se zjednatí potřebné hodnoty pro minimum výživy, bytu, šatstva a kulturních potřeb pro všechny lidi. Neznamená tedy „Nährpflicht“ jenom povinnost služby vyživovací, nýbrž povinnou práci pro celek. Používám proto slova „všeobecná pracovní povinnost“.

Kniha „Die allgemeine Nährpflicht“ přináší v prvním díle zevrubnou kritiku národního hospodářství a všech posavadních socialistických systémů. Druhý díl pojednává o programu všeobecné pracovní povinnosti, jehož proveditelnost dokládá obsáhlými výpočty a statistikami. Žádá, aby stát zaručil každému občanu bohatě vyměřené minimum potravy, šatstva, bytu a lékařské péče. Pro výrobu a opatření tohoto minima má každý občan náležeti po řadu let pracovní armádě. Po uplynutí pracovní povinnosti stává se volným a prostým jakýchkoli materiálních starostí, a má na vůli, buď spokojit se existenčním minimem v klidu či libovolně nevýnosné práci tráveném, nebo zvýšiti svůj blahobyt soukromým přičiněním.

Složitými a podrobnými výpočty, založenými na statistických datech o hospodářských poměrech Německa před válkou, dochází Popper k třinácti pracovním rokům pro mužské, osmi rokům pro ženské obyvatelstvo.

Zdá-li se to někomu mnoho, nechť uváží tuto Popperovu argumentaci:

Za dnešního hospodářského systému je převážná část evropského obyvatelstva odsouzena pod trestem smrti hladem pracovati denně až do vyčerpání ne třináct, ale čtyřicet až šedesát let, a neobdrží jako mzdu za tuto doživotní nucenou práci také více než chudé existenční minimum.

Existenční minimum má pro všechny občany bez vý-

jimky obsahovati vše, čeho žádají pro život lidský jako u t n o s t i zásady fyziologie a hygieny, a pokud bude možno, ještě něco nad to — t. j. to, co je žádoucí pro příjemný a pohodlný život. Všechno, co nepatří k tomuto minimu, je luxus a zůstává vyhrazeno posavadnímu peněžnímu hospodářství, soukromému majetku a volnosti smluv; mohlo by se vyvinouti svobodněji a mocněji než dnes, když by existence všech byla zajištěna.

Vedle minima, rozděleného in natura, má dostati každý ještě sekundární či kulturní minimum rovněž bezpodmínečně, ale ve formě určitého peněžního obnosu, který má umožniti, aby „luxusní“ potřeby byly opatřovány ze soukromého majetku.

Možno si představit, že líčení důsledků provedení tohoto plánu je velice přesvědčující: Osvobození lidí od nejistoty dnešní existence, od nebezpečí nezaměstnanosti, rozhojnění lidského štěstí tím, že každému se umožní žít tak, jak se mu zdá nejlepším pro jeho spokojenost a jeho snahy; rozvoj duševní produkce, získání času pro požitky kulturní a veliké rozšíření okruhu lidí, kteří si těchto požitků mohou dopřáti; odstranění běsivého boje o chleba, tím zvýšení morálky a snížení zločinnosti — a tak do nekonečna dále, jak si fantasie snadno domyslí.

Charakteristiku tohoto programu podává Coudenhove ve svém díle „Krise der Weltanschauung“: „Ohromný význam programu pracovní povinnosti leží v tom, že znamená synthesesu socialismu a liberalismu. Neboť žádný socialistický systém nemůže se dlouho udržeti bez individualistických úchylek: lidská touha po svobodě je a zůstane přirozenější a elementárnější než touha po rovnosti: zvířata v přírodě jsou všady svobodna, nikde sobě rovna. Kdežto konsekventní marxismus obětuje individuální svobodu rovnosti — otevírá svobodě systém Popperův všechny možnosti rozvoje. U Marxe je ideál rovnosti primární, u Poppera ideál svobody. Proto žádá Popper rovnost jenom tam, kde se mu zdá nezbytnou: ve výměře existenčního minima a v práci, jíž je třeba k jeho zajištění. Všechno ostatní ponechává osobní svobodě, osobnímu vkusu, osobní iniciativě. Jeho ideálem jest: socialistická rovnost v nutnostech životních — individuální volnost v životních příjemnostech. — Další předností systému Popperova jest, že nerozsévá zášti, nýbrž lásku, ne boj, nýbrž vyrovnání. Všecky stavy a povolání stojí jeho srdci stejně blízko. Pro svou ideu nemobilisuje závist lidskou, nýbrž lidský rozum. Tyto přednosti škodí okamžitému úspěchu, ale zajišťují současně trvalý úspěch systému pracovní povinnosti. Škola technická zostřila Popperův smysl pro reality. Je idealistou, aniž je ideologem. On sám se jmenuje realistou. Jako takovému zdá se mu všeobecné právo na existenci důležitějším než všeobecné právo hlasovací, právo na chleba důležitější než právo na hlasovací lístek. Protože mu právo na život platí za právo nejvyšší, platí mu za nejvyšší povinnost státu ochrana a udržení všech státních občanů.“

Základním názorem Popperovým je krajně individualistický názor, že každý jednotlivý lidský život je svatosvatý; nikdo z lidí nemá práva, obětovati život jiného člověka proti jeho vůli; žádný ideál není dosti vysoký, aby takovouto obět ospravedlňoval. Za vlastní ideály umřítí, je každému volno; za vlastní ideály usmrcovati,

je v každém případě vražda. Lidstvo musí být připraveno, obětovatí třeba všechny umělecké poklady, kdyby tím zachránil i jediný život bezvýznamného člověka; takovýto zdánlivý paradoxální požadavek zdál by se nám okamžitě samozřejmým, kdyby tím, o jehož existenci se jedná, byli jsme my sami nebo člověk, kterého milujeme.

Takového krajně individualistické nazírání činí ovšem z Poppera protivníka trestu smrti a branné povinnosti.

O budoucnosti učení Popperova věří jeho nečetná, ale stále se šířící obec, že učení to se jednou určitě uskuteční. Čistý marxismus jakožto hospodářský systém se hrouť už dnes, a zhroutí se úplně; naproti tomu socialismus jako idea nabývá denně na přitažlivosti. Toto dilemma přivede lidi k Popperovu liberálnímu socialismu. Ku podivu — jedna idea, ta, u které bychom to nejméně byli čekali, už se částečně uskutečnila: některé menší státy s Dánskem v čele odstranily brannou povinnost; v některých — Německu, Maďarsku, Rakousku — je odstraněna příkazem zvenčí; a otázka všeobecného odzbrojení přinese nutně i praktické úvahy o odstranění všeobecné branné povinnosti.

Povinnosti pracovní zavedlo Bulharsko; v Německu se o ní uvažuje; v Rusku byla zavedena — ovšem na zcela jiných základech a za jiným účelem.

Uvádím na konec několik hlavních spisů Popper-Lynkeusových pro ty, kdo by se chtěli věci podrobněji zabývat: 1. Das Recht zu leben und die Pflicht zu sterben (Löwit Verlag, Vídeň) — 2. Phantasien eines Realisten (21. vydání Reissner, Drážďany) — 3. Die allgemeine Nährpflicht als Lösung der sozialen Frage (Rikola-Verlag, Vídeň).

dopisy

Film v prvé osobě, čili divák sám sobě hercem

Vážená redakce!

Článek s hořejším titulkem, uveřejněný v 24. čísle „Přítomnosti“, upoutal jistě mnoho čtenářů. — Bylo by vskutku třeba českému filmu nějak pomoci a každý námět k tomu je hodný úvahy. Bylo by také ke cti a chvále české filmové výroby, kdyby ve svém oboru přinesla něco nového, originálního, malý převrat. Je toho schopen film „jástevní“? Myšlenka „jástevního“ filmu jest aspoň tak zajímavá, že by eventuelní debata mohla nadchnouti u nás některého zámožného příznivce filmu k tomu, aby udělal pokus.

Nynější filmové publikum je příliš zhýčkané navyklé přijímatí zrakové i sluchové vjemy v podání hovicím všem jeho zálibám a veškeré pohodlnosti. Nemysleme, že je mnoho diváků, kteří by rádi zaměnili svou pasivitu za rušnou činnost filmového hrdiny. Myslím, že je dokonce většina těch, jimž stačí sledovati děj. Film „jástevní“ zastihl by publikum v téže nepřipravenosti jako film zvukový, setkal by se se stejnými potížemi, a může se tedy v počátcích jednati jen o pokus.

Film „jástevní“ byl by snadno proveditelný a snad i účinný tam, kde by figuroval v ději pouze jeden hrdina, jedna hlavní

osoba. Vezměme za příklad film „Patrola“. Zde nehraje žádná žena. Kapitán Countrel dominuje ve filmu, dává rozkazy, vládne leteckým táborem, posílá své kolegy na smrt, sám provádí krkolonné kousky ve vzduchu se svým letadlem, na konec rozobíjí velké nepřátelské skladiště traskavin a umírá. Ve filmu „jástevní“ nebylo by jeho osoby vůbec viděti. Každý mužský divák v biografu mohl by si v duchu osvojiti jeho úlohu a těšiti se myšlenkou, že je sám hrdinou děje. Vzpomínám si, že mnou samým prochvilal značně rozčilující pocit, když na plátně bylo viděti pouze střílející kulomet vpředu letadla a hned na to z „mého“ letadla letící bombu do nepřátelského tábora. Při tomto filmu zůstalo by ještě pro ostatní diváky (dámské publikum) dostatek rozčilujících zrakových i sluchových vjemů.

Autoři sami zdůrazňují, že pro „jástevní“ film bylo by nutno najíti takový děj, jehož linie byla by koncentrována na jednu osobu.

Ani ruka hlavní osoby by se v „jástevní“ filmu nemohla v detailu ukázati, poněvadž samy ruky jsou tak rozdílné v detailech, že by se třeba divák nechtěl znáti k ruce na plátně jako ke své. To by se určitě stalo, vzpomeneme-li si na různost povah, temperamentu a vkusu filmového publika. — Hlavní osoby by pak nebylo na plátně vidět, zůstali by jen statisté a dekorace.

Ve filmech s erotickým zabarvením dala by se věc vyřešiti tím způsobem, že by film natočen byl s ohledem buď na to či ono pohlaví, jinak, že by ve filmu byl viditelný buď hrdina neb hrdinka děje. Pak by pouze část publika, a to ženská či mužská měla možnost myšlenkové souhry. Aby obě pohlaví mohla hráti s sebou, bylo by možno ještě scény tak vyřešiti, že by se na plátně ukazovaly občas jen oděné části těla neb údů hlavních představitelů, neb jejich stíny (záda, klobouk, nohy v botách, rameno atd.). Aneb mohly by se ukázati i části obnažené, avšak jen takové, které jsou u všech lidí téhož pohlaví stejně (rameno ženy, sval na ruce muže; loket, ucho, oko ve velkém detailu), tím by se o něco zesílila představa diváka, že ve filmu opravdu hraje.

Ve skutečnosti, při natáčení filmu byl by to pouze různý pohyb jedné či dvou přijímacích komor, představujících naše oči.

Představme si nyní, že by v „jástevní“ filmu o dvou zamilovaných bylo viděti pouze ženu a hrdina by zůstal skryt, pro poskytnutí možnosti myšlenkové souhry pro mužské diváky. — Hrdinu by nepřímou hrál operatér. — Párek tančí. — Operatér musel by míti připevněnu filmovou komoru přímo na tváři v metrovém odstupu, aby správně mohl zachytiti jen detail tváře své tančící partnerky. Při delším cviku s pérovou komorou by se to mohlo podařiti.

Myslím, že film „jástevní“ vydobyl si své místo tehdy, kdyby rozřešil možnost souhry všech diváků současně. Zkoušky a pokusy ukázaly by teprve nové překážky, ale snad také nové výhody.

Myšlenka na každý způsob stojí za pokus.

Jar. Pagáč (Zlín).

nové knihy

L. S. Woolf: *Vesnice v džungli*. Román anglického cestovatele ze života domorodců v divoké džungli na ostrově Ceylonu. Kniha vyšla v Mazačově knihovně „Rekord“. Vázaný výtisk Kč 9.75.

Velký výběr

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

K. Wagner, Brno-Česká 16.

V Nymburku 23. 6. 1932

P. T.

NAKLADATELSTVÍ FR. BORO VÝ

V PRAZE

Dočetl jsem právě Vaším nakladatelstvím vydaný český překlad díla „Věda o životě“, jež jsem odebíral prostřednictvím knihkupectví p. Hrnčíře v Nymburku.

Nevím, komu ze všech těch, kdož se o vydání krásného překladu tohoto díla zasloužili, mám více děkovati, že jsem se mohl ve své mateřštině poučiti způsobem tak poučavým o věcech, po jejichž bližším poznání jsem vždy toužil.

Toto dílo, jež lze nazvati „Vědeckou biblií“, jest nejcennějším pokladem, jež do své knihovny zařaduji, ale neukládám, poněvadž v něm budu i nadále hledat a nalézat nejušlechtlejší duševní požitky.

Byl bych Vám povděčen, kdybyste i pp. redaktoru i překladateli k projevům diků, plynoucích zajisté s mnoha stran, laskavě připojili i můj skromný projev vděčnosti.

S veškerou úctou

Ing. Jan Večeřík

Do celého světa

bez pasových a devisových nepříjemností se dostanete

jen s našimi autory

Karel Čapek:

Anglické listy.

Brožované Kč 20.—, vázané Kč 35.—

Výlet do Španěl.

Brožované Kč 28.—, vázané Kč 43.—

Italské listy.

Brožované Kč 12.—, vázané Kč 27.—

Obrázky z Holandska.

Brožované Kč 12.—, vázané Kč 27.—

Jiří V. Daneš:

Tři léta při Tichém oceánu.

I./II. díl brožované Kč 250.—,
vázané v plátně Kč 300.—

Otakar Nejedlý:

Malířovy dojmy z francouzského bojiště.

Brožované Kč 21.—, vázané Kč 33.—

Malířovy dojmy a vzpomínky z Ceylonu a Indie.

Brožované Kč 28.—, vázané Kč 40.—

Jan Welzl:

Třicet let na zlatém severu.

Brožované Kč 36.—, vázané Kč 46.—

Po stopách polárních pokladů.

Brožované Kč 36.—, vázané Kč 46.—

Berty Ženatý

Země pruhů a hvězd.

Celé dílo I./II. brož. 180.—,
vázané Kč 230.—

Dostanete u knihkupců a u firmy

Fr. Borový, nakladatelství, Praha, Národní tř. 18